אישים באגרות הראי"ה

הברון אדמונד (בנימין) דה רוטשילד

"הנדיב הידוע", אבי הישוב החדש בארץ ישראל · תר"ה–תרצ"ה (1845–1934)

26 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

אברהם בנימין אדמונד ג'יימס דה רוטשילד, בן הענף הצרפתי של משפחת רוטשילד. נולד ליד פריז בט"ז באב תר"ה (1845) ונפטר בפריז בכ"ד בחשוון תרצ"ה (1934). משנת תרמ"ב (1882) תמך במושבות העלייה הראשונה, שבלי עזרתו היו מתפרקות, ובהן ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פינה ועקרון (מזכרת בתיה). בתחילה נמנע מפרסום שמו, ולכן נקרא "הנדיב הידוע". את ניהול המושבות העביר לחברת יק"א, ובשנת תרפ"ג (1923) הקים את חברת פיק"א. ביקר בארץ חמש פעמים, ובהן בשנת תרע"ד (1914). בשנת תשי"ד (1954) הועלו עצמותיו ועצמות אשתו עדה ונקברו ברמת הנדיב שליד זכרון יעקב.

אין לבלבל בינו לבין בן משפחתו הלורד ליונל וולטר רוטשילד מלונדון, שאליו נשלחה הצהרת בלפור (ראו בפרשת הצהרת בלפור), ושהרב קוק בירך אותו עליה (כרך ג', אגרת תתנא).

הרב קוק על הברון רוטשילד

הרב קוק רואה בברון את מייסד הישוב, ופונה אליו בכבוד גדול: "נדיב הנדיבים, עטרת מין האדם וצניף תפארת ישראל" (כרך ב', אגרת שפו). גם כשהוא מצטער על מעשה של הברון, הוא מדגיש שהברון "לא הפסיד בכ"ז את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב" (כרך ב', אגרת תרעז).

רוב הקרקעות במושבות היו של הברון ושל פקידותו, ולכן היתר המכירה (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה) לשמיטה היה תלוי בהסכמתם. הרב קוק מבקש את הרשאת הברון, והברון חותם עליה בעצמו (כרך א', אגרת קנה; כרך א', אגרת קצג; כרך א', אגרת קצח; כרך א', אגרת ר), גם בשמיטת תרפ"ד (כרך ד', אגרת אקפ). להרידב"ז (ראו בפרשת הרידב"ז והרב קוק - מחלוקת השמיטה באהבה) הוא מסביר שהשבתת המסחר בשביעית תגרום משבר שהברון לא יישא בו, שהרי "עיקר כונתו הוא שיתפתח המסחר" (כרך א', אגרת קפט). אבל כשראש פקידות יק"א רצה לכפות על המחמירים לעבוד בשמיטה, הרב קוק עומד נגדו בתוקף: "אם יכופו לעבור אז נקח את הענין כמין שעת הגזירה" (כרך א', אגרת רלח).

הרב קוק מבקש מהברון, "שכ"כ הרבה לעשות בשביל הישוב", לתת את לבו גם "לתחיית נשמת הישוב, שהיא ההתעודדות הדתית בתוכו": הרבנות הכללית, עיתון לרבנות וישיבה מרכזית (כרך א', אגרת רעח; ראו בפרשת יסוד הישיבה המרכזית העולמית). הוא משבח את הברון על שייסד את המושבות עם כל תיקוני הדת (כרך ד', אגרת ארעה), ובביקורו בפריז השיג ממנו שהרכבת לפתח תקווה לא תחלל שבת (כרך ד', אגרת ארסו; כרך ד', אגרת אשא). הוא מציע לברון לרכוש את החצרות הסמוכות להר הבית ולבנות שם בית כנסת כללי ומפואר (כרך ד', אגרת אקפ).

הרב קוק פונה אל הברון גם בעניינים של יחידים ושל ציבור: לטובת איכרי עקרון, שהפקידות לחצה עליהם (כרך ב', אגרת שפד; כרך ב', אגרת שפה; כרך ב', אגרת שפו), ולטובת מנדל ביליס (ראו בפרשת מנדל ביליס בארץ ישראל), ש"נפל לקרבן בעד האומה כולה" (כרך ב', אגרת תרסד; כרך ב', אגרת תרסה; כרך ב', אגרת תרסח).

בביקור הברון (ראו בפרשת ביקור הברון רוטשילד בארץ (תרע"ד)) בארץ בשנת תרע"ד נפגש עמו הרב קוק בראשון לציון (כרך ב', אגרת תרנו; כרך ב', אגרת תרסו). בביקור זה עלה הברון להר הבית, והרב קוק כותב: "פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים". לבו נמחץ גם "על מה ששום איש לא העיר אותו" שהדבר אסור (כרך ב', אגרת תרעז).

הרב שלמה אבינר על הברון רוטשילד

"הברון רוטשילד לא היה ציוני אבל היו לו זכויות". הרמב"ן מחלק את מצוות יישוב הארץ לשלוש מדרגות: לגור בארץ, לבנות אותה, ולהקים בה ריבונות. רוטשילד היה "שליח אלקי לחיזוק ההתיישבות בארץ", ואילו הרצל היה "השליח האלקי להרמת הדגל הלאומי". הרב קוק אמר בהספדו על הברון שהיה שליח אלוקי לחדש את הישוב בארץ. רוטשילד התנגד להרצל ואמר שרעיונות הקמת המדינה הם "חלומות באספמיא", ובכל זאת תמך בבניין ובהתיישבות - "אלו ואלו דברי אמת", כי צריך גם ציונות מעשית וגם ציונות מדינית. (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרב מרדכי אליהו זצ"ל - ציוני? (אבינרפדיה); כבוד ראש ממשלתנו אינו חצי חרדי (אבינרפדיה))

קיבוץ הגלויות התחיל כשארץ ישראל נתנה את פריה, ו"בזכות הברון מרוטשילד רק מחצית מהיהודים הרעבים חזרו לחו"ל וחצי נשארו". (מקור: סגולת ישראל (אבינרפדיה))

בשנת תרע"ד נכנס הברון להר הבית "מתוך געגועים של קודש", באפיריון שנשאו גויים, כי סבר שבדרך זו הדבר מותר. הרב קוק מחה בכל תוקף, על אף כל זכויותיו בבניין הארץ (כרך ב', אגרת תרעז): "העבירה הזאת שוקלת יותר מכל זכויותיו בבנין הארץ. הוא הוסיף שזכויותיו לא נמחקו, אך מסר קנה מידה". גדולי הדור מתחו עליו ביקורת עצומה, אך התפייסו עמו, כי עשה זאת בשגגה. כך היה גם בשר משה מונטיפיורי, שנכנס להר הבית בשידה תיבה ומגדל. (מקור: עלית השר מונטיפיורי והברון רוטשילד להר הבית (אבינרפדיה); הר הבית - עשר שאלות (אבינרפדיה); מי קובע לגבי הר הבית (אבינרפדיה))

הרב קוק לחם בעד היתר המכירה בשמיטה מפני פיקוח הנפש של הישוב, אבל הקפיד לומר שמי שאינו רוצה לסמוך עליו רשאי, "ואם פקידי הברון יכפו עליו, הרי זה בייהרג ואל יעבור" (כרך א', אגרת רלח). מכאן ש"אי אפשר לכפות על יהודי לעבור עבירה, גם אם יש מקילים, וגם אם הקולא היא חיונית לישוב הארץ". (מקור: פקודת השירות המשותף - ייהרג ואל יעבור (אבינרפדיה))

באגרות הראי"ה יש הבדל גדול "בין אגרת לרי"מ חרלפ שהיא עומק עומקים, לבין אגרת לפקיד הברון רוטשילד, שיש צורך להסביר לו הכל, והוא מזון השוה לכל נפש". אגרות כאלה מתאימות גם לתלמידי תיכון. (מקור: מתי ללמוד כתבי מרן הרב קוק? (אבינרפדיה))

האגרות

כרך א', אגרת קנה: לקראת שנת השמיטה תר"ע: האם די בייפוי הכוח של מר פרנק, ראש הפקידות, כדי לחתום על שטר המכירה בקרקעות הברון, או שדרושה הרשאה מיוחדת מהברון עצמו, כפי שנתן בשמיטה הקודמת.

"בשמיטה העברה באה הרשאת כבוד הברון ראטשילד"

כרך א', אגרת קעז: בקול הקורא לשמיטת תר"ע: על הקרקעות של הברון כבר נמסרה רשות למכירה מהפקיד הראשי.

"לכבוד הברון הנדיב שיחיה, כבר נמסר לנו רשות מהפקיד הראשי"

כרך א', אגרת קפט: להרידב"ז: השבתת המסחר ביין ובתפוזים בשביעית תגרום משבר של שנים, והברון לא ירצה ואולי לא יוכל לשאת בו, כי מטרתו שהמושבות יתפרנסו בלי עזרתו.

"עיקר כונתו הוא שיתפתח המסחר"

כרך א', אגרת קצג: שולח טופס של שטר המכירה לשמיטה, ומבקש שהברון יחתום עליו. הקונה יהיה מר ברביע, כרצון הברון.

"שחפצו הוא שהקונה יהי' האדון בארביע"

כרך א', אגרת קצח: לוועד 'חובבי ציון' באודסה: מבקש שגם הוועד יחתום על ההרשאה למכירה, כפי שכבר חתם הברון.

"כי הברון נ"י כבר חתם בעצמו על ההרשאה, ונשלחה אלי מפריז"

כרך א', אגרת ר: לרב ראש פינה: על ההרשאה למכירה חתם הברון בעצמו, ולא רק ראש הפקידות.

"על ההרשאה הנדפסת אצלי חתם ג"כ כבוד הברון שי' בעצמו"

כרך א', אגרת רלח: להרידב"ז: על מר פרנק, ראש פקידות יק"א, שרצה לכפות על המחמירים לעבוד בשמיטה. הרב קוק כתב לו שההיתר בנוי רק על כך שלא תהיה כפייה, ואם יכפו - יעמדו על כך במסירות נפש.

"אבל אם יכופו לעבור אז נקח את הענין כמין שעת הגזירה"

כרך א', אגרת רעח: מבקש שהברון, שעשה כל כך הרבה בשביל הישוב, ייתן את לבו גם לחיזוק הדת בו: הרבנות הכללית, עיתון לרבנות וישיבה מרכזית. מודה על מסירת ספרו 'שבת הארץ' לברון.

"ישים ג"כ לב לתחיית נשמת הישוב, שהיא ההתעודדות הדתית בתוכו"

כרך א', אגרת שכג: המכירה שעשה הרב קוק לשמיטה חלה גם על כל המושבות של יק"א והברון.

"כח המכירה שעשיתי הוא עולה ג"כ על כל המושבות של יק"א והברון"

כרך ב', אגרת שפד: לפקידות יק"א, בסכסוך עם איכרי עקרון: מבקש שהעניין ייפתר בשקט וביושר.

"לכבוד הברון הנדיב ולכבוד הפקידות וראשי מנהליה"

כרך ב', אגרת שפה: לרב הראשי של צרפת: מבקש שידבר עם הברון ועם הפקידות כדי להקל על איכרי עקרון (מזכרת בתיה), שהברון ייסד את מושבתם.

"מיסוד כבוד הברון הנדיב מר עדמונד רוטשילד שיחי'"

כרך ב', אגרת שפו: פנייה ישירה לברון: מבקש שיצווה על הפקידות שלא ללחוץ את איכרי עקרון ושלא לגרוע מזכויותיהם.

"נדיב הנדיבים, עטרת מין האדם וצניף תפארת ישראל"

כרך ב', אגרת שצט: אינו מסכים ששלח רב את בנו לבית הספר החקלאי 'מקוה ישראל', ומדגיש שהמוסד אינו של הברון אלא של חברת 'כל ישראל חברים'.

"המוסד איננו של הברון נ"י, אלא של החברה כי"ח"

כרך ב', אגרת תרנו: לקראת ביקור הברון בארץ (תרע"ד): כדאי לנסות לשוחח עמו, ומבקש מהרב הורוויץ לבוא לשם כך.

"ע"ד האפשרות לבא בשיחה עם הברון נ"י בבואו הנה"

כרך ב', אגרת תרסד: אל הברון: בשליחות קהילת קייב מבקש לבסס את מצבו של מנדל ביליס, שעלה לארץ אחרי משפט עלילת הדם.

"נפל לקרבן בעד האומה כולה"

כרך ב', אגרת תרסה: למר פרנק: מצרף את המכתב לברון על ביליס, ומבקש לקרוא אותו לפניו.

"הנני רוצף בזה מכתב להדרת כבוד הברון שיחיה"

כרך ב', אגרת תרסו: לצעירי ירושלים בני הישיבות שרוצים להתיישב בארץ, אחרי פגישתו עם הברון בראשון לציון.

"אחר הראיון של ראשון-לציון"

כרך ב', אגרת תרסח: לרב קייב: אפשר לקוות לעזרת הברון לביליס, אבל אין לסמוך עליה לבדה.

"אבל לבטח ע"ז לבד אי אפשר"

כרך ב', אגרת תרעז: על עליית הברון להר הבית בביקורו: לבו של הרב קוק נמחץ, אבל הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד הישוב.

"פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים"

כרך ג', אגרת תשנט: על ביליס, שלא רצה שיציגו אותו לפני הברון בביקורו בארץ, כדי שלא ייראה כמבקש עזרה.

"ולא רצה אפילו שיציגוהו לפני הברון רוטשילד"

כרך ד', אגרת אקפ: מבקש מהרב הראשי של צרפת שישכנע את הברון לחתום על ההרשאה למכירה לשמיטה (תרפ"ד), ומציע שהברון ירכוש את החצרות הסמוכות להר הבית, כדי לבנות שם בית כנסת כללי ומפואר.

"תוכן הדבר הוא ענין העברת החצרות הסמוכות למקום המקדש והר הבית לרשות ישראל"

כרך ד', אגרת ארסו: בביקורו בפריז ביקש מהברון שהרכבת לפתח תקווה לא תיסע בערבי שבת בחורף, והברון ציווה לסדר זאת.

"כבוד הברון צוה בפני להאדון פרנק שיכתב לכבודו"

כרך ד', אגרת ארעה: בבניין מושב חדש יש להקפיד על תיקוני הדת מיסודו, כמו שנהג הברון ביסוד המושבות שלו.

"כמו שנהג הברון נ"י ביסוד המושבות שלו"

כרך ד', אגרת אשא: דורש לבצע מיד את הסידור של הרכבת בערב שבת, כפי שהבטיח הברון.

"כהבטחתו של כבוד הברון ורצונו הנכבד"

כרך ד', אגרת אשיט: ממליץ לפני ראש פקידות יק"א על הגביר קרופבניצקי מוורשה, בעל תוכנית ליישוב הארץ.

"וגם כבוד הברון הנדיב שיחי' ישמח מאד לראות אנשים בעלי רכוש ובעלי נסיון"

כרך ד', אגרת אשכו: ממליץ לפני הנהלת פיק"א על הצעתו של קרופבניצקי, ומבקש להציעה לברון.

"דבר גדול של ישוב הארץ החביב כל כך על כבוד הברון"

ראו גם

הספד הרב קוק על הברון, שנאמר אחרי פטירתו: "יחיד הדור, יחיד הדורות", "הבכור, הראשון לשיבת שבותינו, המיסד הראשון של העץ ושל צמח הגאולה". ההספד אינו כלול באגרות. (מאמרי הראיה, עמ' 393-394)

נוסח האגרות – עם ביאור

26 האגרות שבהן נזכר הברון רוטשילד, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח אלול תרס"ח - יפו **נמען:** מר פרנק (פקיד יק"א / הברון רוטשילד)

לקראת שנת השמיטה תר"ע הרב קוק שואל אם בייפוי הכוח של מר פרנק יש די כדי לחתום על שטר מכירת הקרקעות לנכרי (היתר המכירה), או שנדרשת הרשאה מיוחדת מהברון וממנהלת יק"א בפריז. בשמיטה הקודמת נתן הברון הרשאה כזו. ההיתר נחוץ גם למסחר בפירות וביין.

עיקרי הדברים

- הכנות לשמיטת תר"ע.
- היתר המכירה והרשאת הברון.
- חשיבות המכירה למסחר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] אלול תרס"ח[5]. [י"ח באלול תרס"ח (1908)]

אדון נעלה ומרומם מר פרנק [ראש פקידות יק"א בארץ ישראל; ראו גם (כרך א', אגרת רלו)] נ"י[6], שלו'[7] וברכת השנים.

אדוני הנעלה,

הנני פונה אל כבודו המרומם במכתבי זה, בשאלה הנוגעת לכללות הישוב באה"ק[8]. אשר ע"כ[9] אקוה שיואל נא הדרתו להשיבני בטובו במוקדם האפשרי ברור דברים.

ידע אדוני, שאחרי עבור השנה הבעל"ט[10] שנת תרס"ט[11], ותחל שנת תרעי"ן לטובה, תחל אז השנה השביעית, [שמיטת תר"ע (1909–1910), השמיטה הראשונה בימי רבנותו של הרב קוק ביפו] שע"פ[12] דת תוה"ק[13] היא שנת השמיטה, אשר לא מצאו כל גאוני הדורות, אשר באה לפניהם שאלת הישוב, עצה איך להמשיך את עבודת האדמה בלא שום מעצור מצד הדת, כ"א[14] באופן שיעשה שטר מכירה למכור את הקרקע והאילנות, [היתר המכירה: מכירת הקרקעות לגוי לזמן השמיטה, כדי שיהיה אפשר להמשיך לעבד אותן] ע"פ[15] תוכן ידוע שמועיל ע"פ הדת, לאינו-יהודי. והנה המכירה הזאת צריכה להיות מאושרת מטעם כבוד הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד, שהמושבות שבחסותו היו רשומות על שמו או על שם אנשיו] או באי-כחו, וכאשר מצד ההלכה צריכים להכין את שטרי המכירה בזמן מוקדם, כי יש ע"ז[16] הצעות רבות שהדין מצריך לעבוד בזה, ע"כ הנני פונה בזה בשאלתי מכבודו, אם בכתב-האמנה המסור ביד כבודו כבר יש די שיוכל כבודו לחתום שטר-המכירה, שיעשה ע"פ הדת, או אולי דרושה על זה הרשאה מיוחדת מכבוד הברון ומהנהגת יק"א[17] מפאריז. [חברת יק"א (JCA), החברה להתיישבות יהודית, שמרכזה בפריז, ושקיבלה לידיה את ניהול מושבות הברון] בשמיטה העברה [שמיטת תרס"ג (1902–1903)] באה הרשאת כבוד הברון ראטשילד, והאדון ברוין שהקרקעות הנם על שמו, שניתנה רשות לאדון פאריענטי לעשות את המכירה, ע"כ אבטח שאם יהי'[18] הענין דורש ודאי יעשה כבוד הברון גם כעת את החובה הקדושה הזאת, לתקן את סדרי עבודת הישוב בשנת השמיטה באופן שאינו מנגד אל דת תוה"ק. כי תיקון ענין זה נוגע הוא חוץ לענין הדת גם למצב המעשה והמסחר בפועל, כי זולת זה

לא יש היתר על מכירת הפירות והיין וכל יבול הארץ, לבד איסור העבודה. אולי דורש כבודו את בירור הענין יותר, אוכל לברר את הדבר לפניו ע"פ איזה אופן שירצה לפניו בדבור או בכתיבה.

כעת הנני מצפה לתשובתו הנכבדה על שאלתי, אחתום בברכה ורגשי כבוד כבירים,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"כ - על כן
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
12. שע"פ - שעל פי
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. כ"א - כי אם
15. ע"פ - על פי
16. ע"ז - על זה
17. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
18. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח טבת תרס"ט - יפו **נמען:** יושבי המושבות

קול קורא לקראת שמיטת תר"ע. אי אפשר לקיים שמיטה כהלכתה בלי להרוס את הישוב, מפני מיעוט היהודים ומפני שהפרנסה תלויה במסחר. לכן, כמו בשמיטות הקודמות, יש לסמוך על היתר המכירה כהוראת שעה. הטעמים: רבים סוברים ששביעית בזמן הזה היא מדרבנן, הקרקע שייכת למלך, ויש ספק במניין השנים. אף שאין בכל טעם לבדו כדי להתיר, יחד ובשעת הדחק הם מתירים. המלאכות האסורות מן התורה ייעשו בידי נכרים. הרב קוק מבקש מכולם לחתום על הרשאה למכירה, גם מן המהדרים.

עיקרי הדברים

- שמיטת תר"ע - הצורך בהיתר.
- טעמי ההיתר: דרבנן, קרקע של המלך, ספק המניין.
- היתר המכירה כהוראת שעה.
- מלאכות דאורייתא בידי נכרים.
- חתימה על הרשאה גם למהדרים.

נוסח האגרת עם ביאור

בשם ד' אלהי מערכות ישראל. [שמואל א יז, מה] לכבוד

אחינו היקרים יושבי המושבות על אדמת הקודש, שלו'[1] וברכה.

השנה הבאה לקראתנו לשלום, שנת התר"ע[2], היא שנת השמיטה, כפי המנין שאנו נהוגים ובאים ע"פ[3] גאונים הראשונים מקדם-קדמתה.

מאז החל הישוב החדש שלנו באה"ק[4] "לעמוד על הקרקע", [להתבסס על עבודת האדמה] על עבודת האדמה, היתה שאלת השמיטה לשאלה רבה. כי מעמדנו רטוש והרוס הוא: [מצבנו רעוע ושבור (על פי הושע י, יד)] אנו כעת רק המעוטים באה"ק ורובה מיושבת מבני נכר, וכל עיקר פרנסת הישוב בנויה על משא-ומתן של מסחר-היין ויתר תבואת-הארץ; וכאשר משני הטעמים היסודיים הללו, ומטעמים אחרים, רבים ועצומים, אי-אפשר לנו בשום אופן לקיים מצות השמיטה בכל חוקיה ומשפטיה, לבטל לגמרי עבודת הקרקע ולהפקיר את כל הפירות ולהתנהג בהם בכל דין קדושת שביעית, כי לפי-זה מוכרח הישוב כלו להיות נהרס לגמרי חס-ושלום. בהפסק במשך השנה חבורי-המסחרים, והאכרים המעטים יהיו מוכרחים לעזוב את הארץ הקדושה אשר לא תוכל לפרנסם בעניה מפני מעוט אחינו ב"י[5] הנמצאים בקרבה כעת, ונשארו חס-ושלום המושבות שוממות ונעזבות, - ותוה"ק[6] הלא דרכיה דרכי נועם [משלי ג, יז] וכל נתיבותיה שלום וחיים וברכה לעולם.

על כן נמנו וגמרו רבנן קשישאי, [החליטו רבותינו הזקנים: הרב יצחק אלחנן ספקטור ושאר הרבנים שהתירו את מכירת הקרקעות בשמיטות תרמ"ט ואילך] רבותינו הגאונים, שעמדו על שאלה זו בשמיטות שעברו, כי אחרי אשר ע"פ עומקה-של-הלכה ישנם כמה טעמים שמחלישים קצת את חומר דין השביעית בזמננו לעומת החומר הגדול

שהיה בו בימי קדם, האחד מפני שרבים מהפוסקים סוברים ששביעית בזמן הזה היא דרבנן, [לדעת רבים מן הפוסקים, משחרב הבית ואין רוב ישראל יושבים על אדמתם, השמיטה היא מדרבנן] ושנית מפני שהקרקע היא ע"פ חק המלכות קנין המלך ירי"ה[7], [קניין הסולטן העות'מאני, ירום הודו] ודין היושבים על האדמה, לפי"ז[8], אינו כי"א[9] כמו אריסים בקרקע של אינו-ישראל, ושלישית, שישנם ספיקות גם במנין השמיטה מתי היא שנת השביעית האמתית, ונוסף לזה עוד כמה טעמים צדדיים. ואע"פ[10] שגם כלם יחד אינם מספיקים לבטל חס ושלום דין שביעית, כי הטעם הראשון שהוא דרבנן ודאי שאינו גורע מחבתו וחומרו מאומה, כי הלא "חביבים עלינו דברי סופרים יותר מיינה של תורה", [על פי שיר השירים רבה א, יח] ואמרו חז"ל[11]: "חמורים דברי סופרים מד"ת". [סנהדרין פח] ומה שהקרקע היא של המלך ג"כ[12] אינו מספיק כשהוא לעצמו מכמה טעמים, וכך מה שיש ספיקות במנין השנים ג"כ אינו מועיל להתיר: חדא, שכבר הוחזקנו וקבלנו מרבותינו הראשונים גאוני עולם - בהסכמת ראש המורים הרמב"ם[13] [הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל י, ו) קבע את מניין שנות השמיטה לפי מסורת הגאונים] זי"ל[14], שע"פ[15] חשבונם אנו הולכים, באופן ששנת התר"ע הבעל"ט[16] היא שנת השביעית באמת, ועוד שאם באנו לספק על איזו שנה שתהי'[17] ולהקל מפני זה נעקור ע"י[18] ספק זה מצות שביעית לגמרי, - ודבר זה לא יתכן לעקור ע"פ ספק מצוה גמורה לגמרי. אבל עכ"פ[19] מתוך שמצינו לפעמים שחכמים נתנו רשות להקל בדבריהם יותר מבד"ת[20], בצירוף-של-סניף [בצירוף טעמים נוספים] מהטעמים המבוארים ועוד טעמים שונים, ועל הכל גודל הדחק ואי האפשרות לקיים את המצוה בכל פרטיה ודיניה -, עד אשר ישקיף ד' וירא בעני עמו, וישיב את כל עם ד' על אדמת קדשו ויצוה עליהם את ברכתו, באופן שלא יהיו מוכרחים לשא עיניהם למכור את יבול אדמתם לחו"ל[21], ושבת הארץ תהיה ניכרת באמת על אדמת הקודש מפני שיהיו כל יושביה בניה בני ישראל ויהודה עליה, אשר יהיו קשורים אל חבת אדמת הקודש בקשר אהבה מתוך שובע ומנוחה, כי ישבו לבטח בארצם, והשגחת ד' תראה אז בגלוי לצות את ברכתו בשנה הששית לעשות את התבואה לשלש השנים, [ויקרא כה, כא] כדבר ה' הטוב אשר לא ישוב ריקם [ישעיהו נה, יא] בבא עתו, שאז יהיה אפשר לקיים כל דיני שמיטה ככתוב, מה שאי אפשר לעת כזאת.

אשר על כן הסכימה דעת רבנן קשישאי, אשר ראו בעני עמם, למצא עצה ותרופה בתור הוראת-שעה, אשר בכל שמיטה אשר יראה הדבר בעיני ב"ד[22] יפה, שעוד הזמן גרמא להשתמש בכחא דהתירא [בכוח ההיתר] זה, יסמכו על כחם של זקנים ללמד את בני ישראל היושבים על אדמת הקודש לעשות כדת של תורה, שיוכלו לעמוד על אדמתם, ושלא להיות בכלל עוברי עבירה, המחללים את קדושת השביעית לעבור על דברי תורה חלילה.

והנה בעצם העצה, לבד מה שהיא מועלת לתקן את האיסור עוד יש בה משום "מצוה לשמוע דברי חכמים", [יבמות כ] שנוהגת בכל דור ודור, ואין לך אלא "שופט שבימיך", וגם יש בה זכר לשביעית, שלא תשתכח מאתנו תורת שביעית, למען יהיה זכרונה חי עמנו, לעת אשר יטיב ד' לעמו, וירים את קרנו על אדמת קדשו, באופן שנוכל לקיים באהבה את כל חקת התורה לקדושת השביעית, שתהיה ערוכה ושמורה עמנו ואב לבנים יודיע, ע"י זכר לשביעית הנעשה כפי היכולת בכל שמיטה, בעת המצוק והדחק שאנו שרויים בו עכשו.

העצה הניתנה היא: כאשר כבר פסקו רובא דרבוותא שאין דיני שביעית נוהגים כ"א בקרקע של ישראל ולא בקרקע של אינו יהודי, ע"כ[23] גמרו לעשות מכירה כדת של תורה למכור את כל הקרקעות והנטיעות שעליהם, שאנו מוכרחים לעבוד אותם ולהנות מפירותיהם בדרך של חול, לאינו ישראל על משך זמן כזה שתהיה שנת השמיטה נכללת בתוכו: וממילא כשיהיו שייכים ע"פ דת תוה"ק[24] כל הקרקע והנטיעות לנכרי, לא תהיה חלה חובת שביעית עליה, כאשר הכריעו כן מאז רבנן קשישאי ז"ל, ואף שהישראל יהיה אח"כ[25] פקיד מן הנכרי, שיעשה ע"פ תוקף כח המכירה לבעל הקרקע במשך הזמן הנ"ל[26] שתהיה השביעית כלולה בו, מ"מ[27] כיון שעצם גוף הקרקע יהיה קנוי להגוי שוב אין דין שביעית נוהג בפירותיה ואין כ"כ[28] איסור בעבודת אדמתה.

וכאשר אנכי הח"מ[29] בצירוף כבוד הרה"ג[30] בד"צ[31] דפה עיה"ק[32] והמושבות ת"ו[33], ראינו את מעמד הישוב בזמננו, שהוא צריך עדיין לאותה ההוראה שיצאה מפום רבנן קדישי לשעה, גם בשנת השמיטה הבעל"ט, לפי מה שעינינו רואות, ע"כ הסכמנו, בכח ב"ד יפה, בהסכמת כמה גדולי אה"ק[34], להשתמש גם בשמיטה הזאת הבע"ל[35] בסדר תקון-היתר הנ"ל.

והנה כדי להוציא מן הכח אל הפועל את המכירה, אנו צריכים, שכל הצדדים שיש להם תפיסת-יד וכח-זכיה בהקרקעות והנטיעות יהיו מסכימים ומרשים למכור את הקרקע והנטיעות הנ"ל בכל אופן המועיל ע"פ דין תוה"ק. וע"כ[36], מכל מה ששייך בקרקעות הנ"ל ונטיעותיהם לכבוד הברון הנדיב שיחיה, כבר נמסר לנו רשות מהפקיד הראשי, שיש לו זכות מוחלטת בהם בכל מה שימצא לנכון, למכור בכל תוקף ובאופן היותר מועיל, וע"י[37] הפקיד הנ"ל יעשה סדר המכירה מצידו, וכן יעשה בעהשי"ת[38] גם מיתר הכחות הצבוריים שיש להם זכות בקרקע ונטיעות הנ"ל. אבל לאותם הקרקעות, שהן לגמרי של יחידים, או אותם שיש בהם זכיות ליחידים ואיזו תפיסת-יד, - לזה צריך, שיהיו היחידים היושבים על הקרקעות הנ"ל או ב"כ[39] שיש להם רשות למכור את הקרקעות והנטיעות הנ"ל, הם עצמם או שלוחיהם וב"כ[40], מוכרים את הקרקעות והנטיעות הנ"ל לא"י[41] או להרשות למכור כל הנ"ל כדין תוה"ק. וכאשר הענין של המכירה הוא מרובה בסדר הלכות ודינים, שא"א[42] למוסרם לכל אחד ואחד, ע"כ עלה בהסכמתנו, שכל יושבי המושבות על אדמת הקודש ת"ו יתנו הרשאה לנו הח"מ, למכור את כל קרקעותיהם ונטיעותיהם שעליהן, כפי ראות עינינו, בכל אופן היותר מועיל, ובשליחותם נמכור אנחנו בע"ה[43] את כל הנ"ל ע"פ דין תוה"ק באופן היותר מועיל, להסיר את המכשלה של העברת איסורי שביעית, ובאופן היותר נאות ע"פ דין תוה"ק בעצם עסק מכירת הקרקע בארץ ישראל לא"י, כפי היכולת האפשרית עפ"י[44] דעת תורה ודעת נוטה, לאהדורי אתקנתא.

ע"כ הננו שולחים בזה את כתבי ההרשאות, ותואילו נא כולכם בטובכם לחתום עליהם, וכבוד הועד שבכל מושבה יאשר ויקיים בח"י[45] חברי הועד ובחותמו את ח"י[46] החתומים, יושבי המושבה או ב"כ.

ובזה נוכל לאשר ולקיים ולהוציא אל הפועל את דבר המכירה ע"פ האופן היותר מועיל, באופן שלא יהי'[47] שום מכשול ואיסור בעבודת האדמה ובשמוש תבואת הארץ, ע"פ המהלך המוכרח בימינו בשנת השביעית הבעל"ט.

וזאת לדעת, שההיתר הנ"ל הנסמך על תקון המכירה, שהוא נעשה רק בהוראת שעה ומצד ההכרח הגדול והעצום, לא נתן להשתמש בו כ"א במה שנוגע ממש לעיקר קיום המושבות ומעמדן באה"ק, דהיינו: עבודת הקרקע המוכרחת ומכירת יבול הארץ והנאתה כדרך כל השנים. אבל בכל הדברים שאינם נוגעים לעיקר יסוד הישוב, כגון: נטיעת גנות לשם פאר והרחבה וזריעת ענינים טפלים, שאינם מעלים ומורידים כ"כ ביסוד מצב המושבות וכיו"ב[48], - חלילה לסמוך על זה ההיתר, שנאמר רק מפני דוחק הזמן. וראוי לנו לעשות זכר לשביעית לשבות עכ"פ מעבודת הארץ ככל מה שיהיה אפשר לנו בלא השבתת סדרי מחית הישוב, ובפרט בדברים שהם רק בתור מותרות.

וכן בגופי המלאכות, הנה ישנן ארבע מלאכות, שהן חמורות ואסורות מן התורה, והן: זריעה, קצירה, זמירה ובצירה, שהן אינן מותרות גם אחר המכירה להעשות ע"י ישראל, כ"א ע"י פועלים נכרים, וחרישה צריכה תמיד שאלת חכם לפי הענין והדחק, אם תהי מוכרחת להעשות ע"י ישראל. ואם יהיו לכבודכם איזו ספיקות בפרטי דינים, בהנהגתכם בנוגע לדיני השביעית, הטיבו נא להודיענו, ונשיב לכם בעה"י[49] באר היטב כפי דעתנו ע"פ התורה והמצוה.

וכן כל איש אמיד, אשר נדבה רוחו לקיים כל מצות השביעית בלא שום הפקעה, אם יש לו ספיקות בהנהגתו, יטיב נא להציע דבריו, ונשתדל בע"ה להשיב לכל אחד ואחד כפי צרכו, בסגנון ובלשון שהוא שומע, בכל פרט ופרט, ומ"מ[50] ראוי ונכון שגם אלה אשר ירצו לקיים כל חומר מצות שביעית בלא שום הפקעה יחתמו גם הם על ההרשאה, מכמה טעמים.

והשי"ת[51] הבוחר בארץ חמדה, אשר עינו בה מראשית שנה עד אחרית שנה, יגיענו לשנים ולשמיטות הבע"ל לשלום, שנהיה שמחים בבנין עירו וששים בעבודתו, ונזכה לקיים את כל המצות התלויות באה"ק בכלל ומצות שביעית בפרט בכל פרטיה ודקדוקיה באהבה ובשמחה מרוב טובה ושלוה בעושר וכבוד, כי ישוב ד' שבותינו וירים את קרן עמו על אדמת קדשו וישלח לנו גואל צדק מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך.

בעה"ח[52] יום ועש"ק[53] בדר"ח[54] טבת, שנת תרס"ט[55].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עיה"ק יפו והמושבות תובב"א[56].

---

1. שלו' - שלום
2. התר"ע - השנה תר"ע (1909/1910)
3. ע"פ - על פי
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. ב"י - בני ישראל
6. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
7. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
8. לפ"ז - לפי זה
9. כ"א - כי אם
10. ואע"פ - ואף על פי

11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. ג"כ - גם כן
13. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
14. ז"ל - זכרונו לברכה
15. שע"פ - שעל פי
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. שתהי' - שתהיה
18. ע"י - על ידי
19. עכ"פ - על כל פנים
20. מבד"ת - מבדברי תורה
21. לחו"ל - לחוץ לארץ
22. ב"ד - בית דין
23. ע"כ - על כן
24. תוה"ק - תורתנו הקדושה
25. אח"כ - אחר כך
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. מ"מ - מכל מקום
28. כ"כ - כל כך
29. החת"מ - החתום מטה
30. הרה"ג - הרב הגאון
31. בד"צ - בית דין צדק
32. עיה"ק - עיר הקודש
33. ת"ו - תבנה ותכונן
34. אה"ק - ארץ הקודש
35. הבע"ל - הבא עלינו
36. וע"כ - ועל כן
37. וע"י - ועל ידי
38. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
39. ב"כ - בא כוחו
40. וב"כ - ובא כוחם
41. לא"י - לארץ ישראל
42. שא"א - שאי אפשר
43. בע"ה - בעזרת השם
44. עפ"י - על פי
45. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
46. ח"י - שמונה עשרה (18)
47. יהי' - יהיה
48. וכיו"ב - וכיוצא בזה
49. בעה"י - בעזרת השם יתברך
50. ומ"מ - ומכל מקום
51. והשי"ת - והשם יתברך
52. בעה"ח - באתי על החתום
53. ועש"ק - וערב שבת קודש
54. בדר"ח - בי' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
55. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
56. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב דוד ווילובסקי (הרידב"ז)

הרב קוק משיב להרידב"ז, המתנגד להיתר המכירה. לבו מר על גורל מצוות השביעית, אבל בלי המכירה רבים יעברו על השביעית בלי שום היתר, וזה חילול השם. לכן 'מוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות'. השבתת המסחר ביין ובתפוזים תגרום משבר של שנים, והברון לא יישא בזה. הרב קוק ממעט בפרסום ההיתר כדי שלא ייראה כהסכמה כללית. העולם כבר סמך בשעת דחק על מקצת פוסקים, אבל לבו דואב על הפקעת המצווה, כמו בפרוזבול. הרב קוק מוכן לנסוע עם הרידב"ז אפילו לפריז כדי להשיג עזרה למי שרוצה לשמור שמיטה כהלכתה, בדרכי שלום ולא באיומים.

עיקרי הדברים

- היתר המכירה - 'מוטב שיאכלו תמותות שחוטות'.
- משבר המסחר ביין ובתפוזים.
- מיעוט פרסום ההיתר.
- צער על הפקעת המצווה (פרוזבול).
- הצעה לשיתוף פעולה לשמירת שמיטה כהלכתה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אדר תרס"ט[4].

לכ"[5] ידי"נ[6] הרב הגאון האמיתי מופת הדור מוהר"ר[7] יעקב דוד [הרב יעקב דוד וילובסקי, הרידב"ז, רב צפת, שהתנגד להיתר המכירה] שליט"א[8].

שלו'[9] וברכה.

מכתב קדשו עם קונטרסו היקר הגיעני כעת ממש, ודבריו הטהורים היו לי למלח על פצעי לבבי, אשר לא זורו ולא חובשו. [ישעיהו א, ו] והשי"ת[10] היודע כל תעלומות רק הוא יודע את לבבי המר על גורל מצות השביעית, אשר בכל לבבי ונפשי, ובכל חיי רוחי ונשמתי, הנני משתוקק וצמא לחזקה ולהחזיר עטרה ליושנה, ועיני רואות איך שאנחנו רחוקים עדיין מלהוציא אל הפועל את הדבר הגדול הזה. וידעתי ברור, שאם לא יעשה ענין המכירה יעברו רבים מאד על כל איסורי שביעית בלי שום צד היתר כלל, ורשעים ירימו קרן לומר הותרה הרצועה לעקור מצות מן התורה בלא שום שאלה, ואין לשער כמה גדול חורבן תוה"ק[11] וחילול ש"ש היוצא מזה. ע"כ[12] הנני מוכרח לצאת בעקבות חז"ל[13] בכלל "מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות נבילות", [קידושין כא] והוכרחתי לסדר זה ההיתר למוכרחים להשתמש בו, כאשר עשו כן בשמיטות שעברו. ויען אשר ידעתי, כי לפי המצב בשום אופן אי-אפשר שלא יעשה איזה היתר, לא מצד הסיפוק של השנה, שעל זה הי'[14] אפשר להוציא ע"י[15] השתדלות גדולה אולי מהבאראן [מהברון אדמונד דה רוטשילד] שי'[16] איזה סכום, שהי'[17] אולי מספיק להההכרח, אבל העיקר הוא הפסק המסחר, של היין ושל תפוחי-הזהב, שעולה למליונים, ולא די שיפסידו את ההון העצום הזה בשנת שביעית עצמה, (ולדי' הרמב"ם[18]: י"ל[19] שיהי'[20] צורך לשמור

באורנזים, [בתפוזים] שהם תפוחי-זהב, שתי שנים, ואין כאן כונתי לדבר בהלכה), יופסקו כל המסחרים, כי לא ישתתפו בתי המסחר שבחו"ל[21] עם בתי מסחר שהם מפסיקים את משלח סחורתם בזמן מן הזמנים, כידוע לכל, ואז מוכרח לבא משבר נורא על כל המסחר גם כל השנים שלאחר שביעית, וזה לא ירצה הברון ואולי גם יכולת אין לו לשאת, כי עיקר כונתו הוא שיתפתח המסחר עד שיוכלו להתפרנס מבלעדי עזרתו. ע"כ על הסחורה ודאי הכרח הוא לעשות היתר המכירה לעת עתה, אף שהוא קשה כקריעת ים סוף, [סוטה ב] יראה השי"ת[22] בענייננו ויתקננו בעצה טובה מלפניו, שנוכל לעבדו על אדמת קדשו בלא שום מונע ומפריע כלל. ובשביל שידעתי שאפילו אם יאסרו את הדבר כל גאוני עולם לא ישמעו לזה. ורובם מפני ההכרח הגדול מאד, ע"כ חפצתי למעט בפירסום, כדי שלא תהי'[23] ההנהגה הזאת צורה של הסכמה כללית מגדולי ישראל, כ"א[24] הנהגה שנוהג העם מצד דחקו, וחכמי הדור מוכרחים להעלים עין מטעם מוטב שיהיו שוגגין ["מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין" (ביצה ל)] כו'[25]. ובזה יש לנו לקוות, כי יבאו לנו בחסדי השי"ת ימים טובים מאלה, שירומם ד' את קרן עמו באה"ק[26], ויוכלו להתפרנס בלא עזרת בו"ד, ובלא ערמת המסחר להוציא פירות אה"ק[27] לחו"ל[28], שגם זה הוא היתר דחוק מאד, ואז יהי'[29] אפשר להחזיר עטרה ליושנה בכל קדושתה ממש.

ובעיקר הענין אגיד לכ"ג את דעתי העני', שבאמת לא זו היא הוראה הראשונה שהעולם סומך את עצמו בשעת דחקו על מקצת פוסקים ואפילו על יחיד, כענין חדש וסירכות [כמו בעניין "חדש" (תבואה חדשה לפני העומר) ובעניין סירכות הריאה, שבהם נהגו להקל על פי מיעוט פוסקים] ", ותיקוני עירובין, משום אין ר"ה[30] בזה"ז[31] [משום שאין רשות הרבים בזמן הזה] וכיוצא בהן. ע"כ אם בא לסמוך על המתירים לומר שבשל גוי מותרת עבודה ופקע קדושת שביעית, ועל המכירה של זמן, שהיא מותרת, מפני הדחק, כמו שמתירין להשכיר במקום הפסד, כידוע, אין זה כ"כ[32] דבר רחוק בזה"ז, אבל העיקר מה שלבנו דואב הוא, שעכ"פ[33] מצות שביעית מופקעת היא ואין מקיימים אותה, וזו היתה באמת עיקר תקנתו של הלל בפרוזבול, [תקנת הפרוזבול, שבה התקין הלל שהשמיטה לא תשמט חובות (גיטין לו)] שלא חידש ע"ד[34] תורה, אלא שאין ללמד להפקיע מצוה כדהתו' גיטין ל"ו ע"א[35] ד"ה[36] מי איכא מידי, [כדברי התוספות בגיטין לו] וע"ז[37] לבי דוי על שאנו מוכרחים ללמד את העם להפקיע מצות שביעית, במקום שאנו חייבים תמיד להקים עדות ביעקב [תהלים עח, ה] וללמד את ישראל להתחייב גם במצות שאפשר להפטר מהן, כמו ציצית ותרומ"ע[38] ע"י הכנסה דרך גחו"ק[39] [על ידי הכנסת התבואה דרך גגות וחצרות וקרפיפות, כדי לפטור אותה ממעשרות (ברכות לה)] וכיו"ב[40]. ע"כ הנני מוכן בל"נ[41] לעמוד על ימין כ"ג[42] ידי"נ שליט"א ולהיות בצוותא עמו, אפילו לנסיעות רחוקות כמו לפריז וכיו"ב, אולי יחון ד', אולי ירחם עלינו, ונוכל להמציא לכה"פ[43] עזר הגון לחלק גדול מאחינו היקרים, החפצים בכל לבם ונפשם לשמור את המצוה ולקיימה בלא שום הפקעה כלל. ואם חפץ ד' בידנו יצלח אז אין קץ לדבר הגדול הזה לקדושת שם שמים שיצא מזה בעז השי"ת, ולחיזוק ימין יראי ד' שומעי בקול דברו, אבל עלינו לעשות הכל בדרך שלו' ובדרך כבוד ואהבה, לשמו יתי'[44] ולאה"ק[45] וליושבים עלי'[46] ועובדים את אדמתה, לא באיומים ובהפחדות משונות ובצעקות ומריבות, כי"א פשוט להודיע שההיתר הוא מדוחק גדול מאד מאד, ואחר כל דחקו הוא הפקעה של מצוה, א"כ[47] המצוה החביבה והקדושה, שזכינו ב"ה אחרי משך הגלות המר והארוך שנוכל לקיימה על אדמת הקודש,

חסרה היא לנו, ע"כ נעורר כל אשר נוכל כדי שיעלה דבר ד' בידנו ונוכל לקיימה, ולעזור לרבים להתחייב בה בלא פקפוק ולקיימה. וע"י[48] אתערותא דלתתא הקטנה הזאת נבטח בשם השי"ת, ששיכן את שמו בהר קדשו, שתתעורר ברכה עליונה, ופתחי גאולה וישועה לאה"ק[49] ולעם ד' המצפים לישועתו, ויקרב קץ הימין, ויגלה מבשר משמיע שלו' במוצאי שביעית הבעל"ט[50], כי עת לחננה כי בא מועד. והנני מחכה לתשובתו הקדושה במוקדם האפשרי. והי'[51] ז"ש[52] וברכה באה"ר[53], כנה"י[54] ונפש ידי"ע[55] דוש"ת[56] בכל לונ"ח[57],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. והשי"ת - והשם יתברך
11. תוה"ק - תורתנו הקדושה
12. ע"כ - על כן
13. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
14. הי' - היה
15. ע"י - על ידי
16. שי' - שיחיה
17. שהי' - שהיה
18. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
19. י"ל - יש לומר
20. שיהי' - שיהיה
21. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
22. השי"ת - השם יתברך
23. תהי' - תהיה
24. כ"א - כי אם
25. כו' - וכולי (וכן הלאה)
26. באה"ק - בארץ הקודש
27. אה"ק - ארץ הקודש
28. לחו"ל - לחוץ לארץ
29. יהי' - יהיה
30. ר"ה - ראש השנה
31. בזה"ז - בזמן הזה
32. כ"כ - כל כך
33. שעכ"פ - שעל כל פנים
34. ע"ד - על דבר
35. ע"א - עמוד א
36. ד"ה - דיבור המתחיל

37. וע"ז - ועל זה
38. ותרומ"ע - ותרומות ומעשרות
39. גחו"ק - גגות, חצרות וקרפיפות
40. וכיו"ב - וכיוצא בזה
41. בל"נ - בלי נדר
42. כ"ג - כבוד גאונו
43. לכה"פ - לכל הפחות
44. ית' - יתברך
45. ולאה"ק - ולארץ הקודש
46. עלי' - עליה
47. א"כ - אם כן
48. וע"י - ועל ידי
49. לאה"ק - לארץ הקודש
50. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
51. והי' - והיה
52. ז"ש - זה שלום
53. באה"ר - באהבה רבה
54. כנה"י - כנפשו היקרה
55. ידי"ע - ידידו עוז
56. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
57. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרס"ט - יפו **נמען:** הרב פרופ' ישראל לוי (פריז)

הרב קוק שולח טופס שטר מכירה לשמיטה. הברון ביקש שהקונה יהיה מר ברביע, כמו בשמיטה הקודמת. הרב קוק מבקש שהברון ונציגי יורשי ברוין יחתמו, שהקונה יקבל על עצמו את תנאי הקניין, ושהקניין ייגמר בכסף ובשטר.

עיקרי הדברים

- שטר המכירה לשמיטה.
- חתימת הברון רוטשילד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד ניסן תרס"ט[4].

לכ' הרב הגדול בישראל ובאדם החכם הכולל מו"ה[6] ישראל פרופיסור לוי [ישראל לוי, חוקר ומלומד בפריז, ולימים הרב הראשי של צרפת] שליט"א[7], שלו[8] וברכה.

הנני שולח בזה לכת"ר[9] טופס שטר מכירה, [למכירת אדמות המושבות של הברון רוטשילד לנכרי בשנת השמיטה תר"ע; ראו גם כרך א', אגרת קנה)] וכאשר גלה הדרת הברון נ"י[10] את דעתו, שהגיעה אלי על ידי הפקידות, שחפצו הוא שהקונה יהי' האדון בארביע, שהי' ג"כ[13] הקונה בשמיטה שעברה, שוב אין מה לדבר ע"ד[14] קונה אחר, ויטיב נא כת"ר[15] לעשות למען המצוה ותיקון הישוב, שיגמר שטר המכירה ע"פ[16] סגנון הכתוב כאן. בשטר הרצוף פה, ויבא עה"ח[17] הדרת הברון ובאי כחם של היורשים של האדון ברוין. ועל חכמתו הגדולה אשען שיעשה הכל כדת, ויבא ג"כ האדון בארביע הקונה עה"ח, שהוא מקבל עליו כל תנאי הקנין. ויקבל כבוד הברון או ב"כ[18] מהקונה את הכסף תחילת הפרעון, והקונה יקבל את שטר המכירה לידו, כדי שבזה יגמר הקנין בכסף ובשטר. ויטיב לשלוח אלי העתקה ברורה מכל פרשת הקנין ושטר המכירה ואיכות הענין באר היטב,

מתקותי, שבאהבתו לאה"ק[19] יעשה הכל באופן היותר מועיל, אקצר ואומר שלו' וברכה, כנה"ר[20] ונפש ידידו מכבדו מאד, מצפה תשובתו הנכבדה במוקדם האפשרי, כי הענין דורש זריזות כעת.

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מפני זריזות הענין כתבתי בזה ג"כ להרב ר'[21] אלפרעד לוי [הרב אלפרד לוי, הרב הראשי של צרפת] נ"י. הנ"ל[22].

הנני מליט בזה את ההרשאה. אולי יהי' חפץ הדרת כבוד הברון נ"י לחתום עלי'[23], וגם ב"כ של מר ברוין יבאו עה"ח, ואז יהי' הקונה אחד מהיושבים פה, כפי אשר תסכים על זה ג"כ הפקידות פה. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. לכ' - לכבוד
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. נ"י - נרו יאיר
11. יהי' - יהיה
12. שהי' - שהיה
13. ג"כ - גם כן
14. ע"ד - על דבר
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. ע"פ - על פי
17. עה"ח - על החתום
18. ב"כ - בא כוחו
19. לאה"ק - לארץ הקודש
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ר' - רבי
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. עלי' - עליה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אייר תרס"ט - יפו **נמען:** משה לייב לילינבלום (ועד 'חובבי ציון' באודסה)

הרב קוק דוחה את החשש מסדרי ההיתר שפרסם. הרב קוק אינו נוטה למתירים הקיצוניים: כשם שאנו צריכים לארץ, כך אנו צריכים לדת, ולשמור שלא תשתכח תורת שביעית. ארבע המלאכות ייעשו ברובן בידי נכרים, והקלות ניתנות רק בשאלת חכם. הרב קוק אסר רק נטיעות נוי. הרב קוק מבקש מהוועד לחתום על ההרשאה, כפי שכבר חתם הברון.

עיקרי הדברים

- האיזון בין צורכי הארץ לצורכי הדת.
- דחיית המתירים הקיצוניים.
- ארבע המלאכות, וההקלות בשאלת חכם.
- בקשה לחתימה על ההרשאה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו אייר תרס"ט[4]

לכבוד הרה"ח[5] המפורסם מו"ה[6] משה ליב לילענבלום [משה לייב לילינבלום, ממנהיגי "חובבי ציון" באודסה] נ"י[7].

מכתב כ'[8] מכ"ט ניסן העבר הגיעני כעת, ומפני הטרדא אשיב לו בקיצור.

ידע כ' שהישוב הוא חיי נשמתי, וידעתי היטב, קודם שפרסמתי את סדרי ההיתירים, [סדרי היתר המכירה לשנת השמיטה תר"ע] איך הענין צריך להתנהג בין מצד תיקון האכרים בין מצד תיקון הפועלים. ולא נעלם ממני שישנם ג"כ[9] מתירים קיצונים, [שיש גם מי שהתירו את כל המלאכות בשמיטה בלי שום הגבלה] אבל אינני נוטה לזה, כי כשם שאנו צריכים לארץ כך אנו צריכים לדת, ואנו צריכים להשריש שלא תשתכח תורת שביעית מישראל, כשם שזכרונה וחבתה חי בנשמותינו. וידע כל יהודי, שיש בארץ ישראל עליה לא רק לגופו כי-אם גם לנשמתו הנצחית, ורק בזה נעלה את השלהבת של חבת ציון בפועל, ונמשיך את חייה לדורות. ובפועל אין הענין נוגע לסדרי הפועלים, כי ארבע המלאכות, שהן זריעה ובצירה, זמירה וקצירה, [ארבע המלאכות שנאסרו בשמיטה מן התורה (ויקרא כה, ג-ה)] בזריעה עסוקים עד כה כמעט רק פועלים נכרים, ולא יחרב הישוב אם תהי'[10] שבת הארץ ניכרת [ולא ייהרס היישוב אם תהיה השמיטה ניכרת] ע"י[11] איזה שינוי במקצת מקומות, ועל הבצירה, הזמירה והקצירה, כבר תקנתי דרכי היתר, שאינם נתנים להנתן ביד כל אחד כ"א[12] אחר שאלת חכם, וכן הוא בחרישה. והנטיעה לא אסרתי כ"א "נטיעות גנות לשם פאר והרחבה וזריעת ענינים טפלים".

ומעולם לא חשבתי, שירצה הועד להתערב בעניני שאלות. ע"כ[13] יטיב נא כ' להציע לפני הועד לחתום ההרשאה, [ייפוי הכוח שנתנו האיכרים לרב קוק כדי למכור את אדמותיהם לנכרי לשנת השמיטה] ולא יהי'[14] עיכוב בדבר. כי הברון נ"י [הברון אדמונד דה רוטשילד] כבר חתם בעצמו על ההרשאה, ונשלחה אלי מפריז.

והנני בזה מוקירו ומכבדו כיקר ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ידע כ', כי האכרים ב"ה מלאים רצון מסדרי ההיתר, והם יודעים את מצבם יותר מהדואגים עבורם ממרחק. ובכלל איזה יחש יש לחתימת ההרשאה עם תנאי ההיתר, איך שיהיו תנאי ההיתר ההרשאה צריכה להחתם. הנ"ל[15]

ומה שכי[16] הגרש"מ[17] ז"ל[18], [הגאון רבי שמואל מוהליבר, מגדולי מתירי המכירה בשמיטה של תרמ"ט] שבשביל היתר העבודות שמדרבנן לא היה צורך למכירה, איני מסכים לזה כלל וכלל, ויפתח בדורו כשמואל בדורו [ראש השנה כה: כל מי שנתמנה פרנס על הציבור, אפילו הקל שבקלים, הוא כאביר שבאבירים] הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. כ' - כבוד
9. ג"כ - גם כן
10. תהי' - תהיה
11. ע"י - על ידי
12. כ"א - כי אם
13. ע"כ - על כן
14. יהי' - יהיה
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. שכי - שכבוד
17. הגרש"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, מ (למשל: שמואל + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ר

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אייר תרס"ט - יפו **נמען:** הרב טודרוס הכהן, אב בית דין ראש פינה

הרב קוק מסביר שחרישה צריכה שאלת חכם בגלל שאלת הפועלים, כדי שיראו שהרבנים חפצים בבניין הארץ גם בידי פועלים. הרב קוק שמח שהרב יתקן את המכירה בכל מושבות הגליל. הרב קוק רוצה קשר עם כל המושבות לא בשביל כבודו אלא כדי לאחד את הישוב. אין לזלזל בישוב בגלל צעירים שמקלקלים, וסופם לשוב. בעניין סייגים: לפי אבות דרבי נתן, 'טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה ונופל'.

עיקרי הדברים

- חרישה בשמיטה - שאלת חכם, ושאלת הפועלים.
- איחוד כל המושבות.
- הצעירים המקלקלים סופם לשוב.
- סייג לתורה - 'טוב עשרה טפחים ועומד'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' אייר תרס"ט[4].

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[5], אוצר תוי"ר[6], רב פעלים, מו"ה[7] טודרוס הכהן [רבה של ראש פינה ומושבות הגליל] שליט"א[8], ראב"ד[9] דמושבה ראש פינה ומושבותי' ת"ו, שלו'[10] וברכה.

הגיעני מכתבו היקר. ותל"י[11], שאנחנו, היודעים בצער הישוב, מכירים אנו את ערכו לישראל ולאה"ק[12], למרות כל המגרעות הרבות אשר דבקו בו, ועל הכל נאמר וכפר אדמתו עמו, [דברים לב, מג] וקדושת אה"ק[13] תטהר ותרומם את כל נשמות עם קדוש, מקטנם ועד גדולם, למהר ישועה בב"א[14].

וע"ד[15] מה שכתבתי, את אשר הוא לדעתי לאמתה של תורה, שחרישה צריכה שאלת חכם. זהו ענין הכרחי, לפי מעמד של שאלת הפועלים שנתעוררה הרבה עכשו יותר מבשנים שעברו. וצריכים כל ישראל לראות, שרבני אה"ק חפצים הם בכל תנאי בנין אה"ק, בין ע"י[16] האכרים עצמם, בין ע"י הפועלים, וכיון שלא יעשה בלא ש"ח, נקוה בעה"י[17] שבפועל לא יהי'[18] צורך לבא למדה זו.

וע"ד מה שכת"ר[19] כותב שלא ישונה מצדי דבר, מכל מה שהוחזק מאז התעסקות תיקון ההיתר, דבר זה אינו צריך לפנים. ומחזיקנא טיבותא מאד לכת"ר[20] על שהוא ג"כ[21] נכנס בעסק הקדוש הזה, שכך היא חובתו. והנה על ההרשאה הנדפסת אצלי חתם ג"כ כבוד הברון שי'[22] בעצמו, חוץ ממה שחתם עלי'[23] מר פרנק. מ"מ[24] הנני מלא רצון שיתקן כת"ר[25] את כל מושבות הגליל, וזכרון-יעקב בכללן, ותבא עליו ברכה.

וידע אהובי, שמה שאני חפץ שתהי'[26] לי שייכות גם במושבות שבגליל, אינו ח"ו[27] מפני כבודי, שאיני חלילה מחומדי כבוד. אבל מאד חפצתי, שיהיו כל המושבות וכל הישוב החדש בכלל מקושר בקשר אחד, וע"י[28] זה נהיה כולנו מקושרים יחד, ונוכל לעשות בעה"י כמה דברים טובים, בין בשביל הרמת

קרן היהדות, לתורה ולאמונה, בכללות הישוב, בין לטובת המצב החומרי של ישובנו הק'[29], שהוא ג"כ קודש לד'. וחלילה לנו שירד ערך הישוב של ארצנו הק', אשר עיני ד' בה, בעינינו מפני שאיזה צעירים מקלקלים את מעשיהם, שגם כל הקלקלה של הצעירים היא רק מפני מהומת הזמן, שאין מי שיאיר את עיניהם, באור תורה ואהבת אמונה וקדושת שם ד' יתי'[30]. ומובטחני שסוף כל סוף יחזרו הכל למוטב, ומכולם יתקדש קדוש ישראל, באמת ובצדקה, ובלצ"ג[31] ולשבי פשע, ["ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב" (ישעיהו נט, כ)] דוקא המורדים ביעקב, המה ישובו ויזכו להיות בוני חרבות עם ד' ואה"ק[32], ופחדו אל ד' ואל טובו. [הושע ג, ה]

ודברי כת"ר בענין סייג לתורה המה נכונים מאד. וכמ' באבות דר"נ, שעל אותה משנה עצמה, של ועשו סייג לתורה, מתחיל בשבח של סייג ומסיים בה"ז[33] שם בגנות של הסייגים היתרים, ואמר שם "טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה ונופל". [אבות דרבי נתן, פרק א] ועי' מש"כ[34] בזה במכתבי הנדפסים ע"ד[35] השי"ש היבש לפסח, [שמן שומשמין לפסח: הרב קוק התירו, אף שהשומשום נחשב קטנית, ובית הדין של החסידים בירושלים יצא נגדו] שהי'[36] לי בזה איזה תגר ומחלוקת לש"ש עם ב"ד[37] של חסידים בירושת"ו[38]. והקב"ה[39] יעזרנו ע"ד כבוד שמו עבור עמו ונחלתו. וביותר צריכים אנו להתחזק להראות לעין כל, שת"ח[40] בכח התורה הנם בונים את ישוב אה"ק, ולא מהרסיו, וזהו קידוש ש"ש העושה יסוד לכל התורה כולה. ואשרי מי שעיניו פקוחות ללכת בדרך ד' בדעה ושכל טוב, וצור ישראל ב"ה יחנינו להיות מגודרי גדר משובבי נתיבות לשבת, דוקא לשבת כרצונו יתי', ולא לתוהו כי לשבת יצרה.

והנני בזה ידי"ע[41] דוש"ת[42] באה"ר[43], חותם בברכה מלונ"ח[44],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ראב"ד - רבי אברהם בן דוד
10. שלו' - שלום
11. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
12. ולאה"ק - ולארץ הקודש
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. בב"א - במהרה בימינו אמן
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"י - על ידי
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. יהי' - יהיה
19. שכת"ר - שכבוד תורתו
20. לכת"ר - לכבוד תורתו

21. ג"כ - גם כן
22. שי' - שיחיה
23. עלי' - עליה
24. מ"מ - מכל מקום
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. שתהי' - שתהיה
27. ח"ו - חס ושלום
28. וע"י - ועל ידי
29. הק' - הקטן
30. יתי' - יתברך
31. ובלצ"ג - ובא לציון גואל
32. ואה"ק - וארץ הקודש
33. בה"ז - דורש פענוח
34. מש"כ - מה שכתב
35. ע"ד - על דבר
36. שהי' - שהיה
37. ב"ד - בית דין
38. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
39. והקב"ה - והקדוש ברוך הוא
40. שת"ח - שתלמידי חכמים
41. ידי"ע - ידידו עוז
42. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
43. באה"ר - באהבה רבה
44. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב דוד ווילובסקי (הרידב"ז)

הרב קוק חלה מעוגמת נפש בגלל כפיית הפקידות. הרב קוק כתב למר פרנק שאם יכפו, יהיה זה כשעת גזירה, ואפילו על 'ערקתא דמסאנא' ייהרג ואל יעבור. פרנק השיב שיק"א משלמת את המעשר באופן כללי, שאם הרבנים יאסרו ישקיעו בקנדה ולא בארץ, ושהערבים יחזיקו בקרקעות. לבסוף הסכים שהדבר יהיה לרצון האיכרים, ובתנאי שהרבנים לא ירעישו. הרב קוק מתלבט, ומתפלא על שהרידב"ז מזלזל בו.

עיקרי הדברים

- כפיית הפקידות - 'שעת גזירה'.
- טענות יק"א: קנדה, מעשר, חזקת ערבים.
- פשרה: לרצון האיכרים.
- צער על זלזול הרידב"ז.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז מ"ח תר"עין.

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] הרב הגאון האמיתי כו'[7] כו' מו"ה[8] יעקב דוד [הרב יעקב דוד וילובסקי (הרידב"ז), רבה של צפת] שליט"א[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

התלגרם והמכתב של כ"ג[12] שי'[13] באו לידי. ולא אוכל לתאר לפניו גודל צערי על ענין הכפי' של האדמיניסטראציאן. [פקידות יק"א, שכפתה על איכרי הגליל לעבוד בשנת השמיטה; ראו (כרך א', אגרת רלו)] אע"פ[14] שאנו מחולקין בדעה בעיקר הוראה זו, שלדעתי אין ראוי להרעיש באיסור, כ"א[15] לראות דרכי תמיכה ולפייס בדרך נועם ושלו'[16] לכל מי שנתן ד' רוח טהרה בלבבו שישבת, שיקבל את התמיכה כדי הכרחו. אבל הענין של הכפי' נגע ממש עד נפשי, וחליתי מרוב עגמת נפש, ל"ע[17]. ומיד באתי בדברים עם ה' פרנק, בתחילה במכתב, שבארתי לו כמה רע ומר הוא הדבר לכוף את אחב"י[18], הרוצים ללכת בדרך התורה בתמימות, להעבירם ע"ז[19], והוא השיב לי, כי המחמירים על עצמם אין זה מצד יראת שמים אלא מצד עצלות, ועוד דברים כאלה שאינם מעלים ולא מורידים. חזרתי וכתבתי לו, שידע שכל יסוד ההיתר של ההפקעה, שבו משתמשין רוב בעלי הישוב, בנוי הוא רק כשלא תהי'[20] כפי' ע"ז, אבל אם יכופו לעבור אז נקח את הענין כמין שעת הגזירה ח"ו[21], ואפילו אם אחרי כל הקולות יהי'[22] הענין לא גרע מ"ערקתא דמסאנא", [שרוך הנעל: בשעת גזירה מוסרים את הנפש אפילו על מנהג קל (סנהדרין עד)] שנודיע בגלוי שצריך לעמוד ע"ז במסירת נפש. מיד בא אלי ביום המחר לשליחות המכתב, בצער גדול מאד מהענין, והשיח לפני דאגתו, שיק"א[23] משלמת את העשור בדרך כללי, ואם ישבתו השובתים לא יגורע מזה מהעשור מאומה, א"כ[24] יש כאן באמת ענין "ארנונא" [סנהדרין כו: התירו לזרוע בשביעית כדי לשלם את מס המלכות]

(וזו הגמרא יודע הוא היטב). ועוד יותר אמר לי, שעכשיו יק"א[25] מכינה עצמה לקנות נחלאות מרובות באה"ק[26], ולעשות ישוב גדול, ואם נחליט שאין צד היתר לעבודה, ע"י[27] שום הפקעה, אז מוכרח הוא להשיב שישקיעו את כספם במדינה קנדה, ויחדלו מא"י[28] גם זאת אמר, שהערבים יחזיקו בקרקעות במשך השמיטה ע"י המרעה ויהי'[29] צורך להשפט עמהם על חזקתם, ועוד כאלה. אבל כל אלה לא עמדו לו שאקבל ממנו, כי סוף כל סוף אי אפשר לנו לעשות כפי, אפי'[30] על מי שרוצה לעשות מדת חסידות, שלא להניחו, וק"ו[31] מי שרוצה לקיים מצוה גדולה וקדושה זו כפשוטה. אז השיב לי, שהדבר מוכרח להיות מונח לרצונם של האכרים, ולא תעשה משום רב שום השתדלות ע"ז, רק שאם יבאו איזה אכרים לשאול אז ישיב להם כ"א לפי דעתו, המתירים להיתר, ע"פ[32] תנאי ההיתר הנהוגים, והאוסרים לאיסור, ואז תשקוט ג"כ[33] יק"א, אבל אם ירעישו הרבנים, ויכופו באיומים לחזק את האיסור, שאז רואה הוא בזה היזק גדול להישוב, יהי' מוכרח לעמוד על דעתו. ועל דבריו הללו לא יכולתי להעבירו.

ע"כ[34] עלינו לטכס עצה איך להתנהג בענין הנכבד הזה. כי שני הצדדים המה קשים מאד, שאם ח"ו תפרסם יק"א שהיתה חפצה לנחל את ישראל באה"ק, אלא מפני חומרת הרבנים בשביעית נגד המתירים הם פונים לקנדה, ועוזבים את אה"ק[35], יצמח מזה ח"ו הרס גדול לכל עניני תוה"ק[36], ד' ירחם. ושומר עם קדשו יתי"ש[37] יראנו הדרך הטובה ללכת בה ברחמיו, ולא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

וע"ד[38] מה שמזלזלים אותי, ת"ל[39] אני שמח בזה, כי בוחן לבבות ב"ה יודע כונתי לשמו הגדול והקדוש יתי'[40], בכל פרשת הענין, ושברון לבי ודכאות נפשי גלויים לפניו יתי"ש, וי"את דכא ושפל רוח" כתיב. אך שמעתי שכ"ג מזכה הוא לי בזה שלא בפני, ועל זה אני מתפלא, על ידיד נאמן כמוהו, שלבי כ"כ[41] גלוי לפניו, איך יבא לידי מדה זו.

וצור ישראל ב"ה, מקור החסד, החיים והשלו'[42], ימהר ויחיש לגאלנו, ויופיע אורו וישעו על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב. והי'[43] ז"ש[44] וברכה, כנה"ר[45] ונפש ידי"ע[46] קשור באהבת נפשו כה"י[47], המצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. כו' - וכולי (וכן הלאה)
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. שי' - שיחיה
14. אע"פ - אף על פי

15. כ"א - כי אם
16. ושלו' - ושלום
17. ל"ע - לא עלינו
18. אחב"י - אחינו בני ישראל
19. ע"ז - על זה
20. תהי' - תהיה
21. ח"ו - חס ושלום
22. יהי' - יהיה
23. שיק"א - ש + יק"א: יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
24. א"כ - אם כן
25. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
26. באה"ק - בארץ הקודש
27. ע"י - על ידי
28. מא"י - מארץ ישראל
29. ויהי' - ויהיה
30. אפי' - אפילו
31. וק"ו - וקל וחומר
32. ע"פ - על פי
33. ג"כ - גם כן
34. ע"כ - על כן
35. אה"ק - ארץ הקודש
36. תוה"ק - תורתנו הקדושה
37. ית"ש - יתברך שמו
38. וע"ד - ועל דבר
39. ת"ל - תודה לא-ל
40. ית' - יתברך
41. כ"כ - כל כך
42. והשלו' - והשלום
43. והי' - והיה
44. ז"ש - זה שלום
45. כנה"ר - כנפשו הרמה
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הרב פרופ' ישראל לוי (פריז)

הרב קוק מודה על התמיכה ברב זאב ברנשטיין בפתח תקווה, ועל מסירת 'שבת הארץ' לברון. הרב קוק מבקש שהברון ייתן את לבו גם לתחיית נשמת הישוב, כלומר לחיזוק הדת. הרב קוק מונה צרכים: חיזוק הרבנות הכללית ונסיעות למושבות, משכורת לרב עקרון, עיתון חודשי לרבנות, וישיבה מרכזית שתוציא רבנים בעלי השכלה ונאום.

עיקרי הדברים

- תודה על תמיכה ברב בפתח תקווה.
- פנייה לברון לחזק את הדת בישוב.
- רבנות, עיתון וישיבה מרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ן.

ישאו הררי קודש שלו'[5] לכבוד הרב הגדול בישראל ובאדם כליל תפארת מר ישראל פרופיסור לוי [הרב והחוקר הצרפתי ישראל לוי] שליט"א[6].

מצאתי לנפשי חובה להביע את תודתי וברכתי לכבוד הדרתו, על אשר יקרתי בעיניו למלאות את שאלתי על דבר הרב היקר מר זאב ברנשטיין נ"י[7], היושב במושבה פתח תקוה ת"ו. ומה מאושר אהיה אם יהי'[8] עוד אפשר להמשיך את התמיכה להרב הנ"ל[9] גם לימים יבאו, כי נכבד האיש מאד, ופעולתו נכונה היא לטובת דת קודש בישובנו בא"י[10].

כמו-כן אודה בזה להדרת כבודו על דברו הטוב בדבר הספר "שבת הארץ", [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית, שיצא לאור בשנת תר"ע] ואשמח מאד כי הפיק רצון מכבוד חכמתו ותורתו, ויבורך כבוד הדרתו על אשר הואיל למלא את בקשתי למסור את הספר הנשלח לכבוד הברון הנדיב [הברון אדמונד דה רוטשילד] שיחי'[11].

מדי דברי אתכבד לקחת דברים עם הוד כבודו. אולי יהי' ד' עמנו ונוכל לעשות דברים ממשיים לטובת הדת בישוב החדש. כמובן כל חפצי הוא לקשר את הדת עם התקומה הישובית, ועינינו רואות שאי אפשר להישוב להפריח ולהתקיים כי"א[12] בעזרת אמוץ הדת וכבודה, והדבר נאה מאד שהדרת הברון, שכי"כ[13] הרבה לעשות בשביל הישוב, ישים ג"כ[14] לב לתחיית נשמת הישוב, שהיא ההתעודדות הדתית בתוכו. למטרה זו אנו צריכים לאמץ את משטר הרבנות הכללית, ולתן יכולת לעשות מסעות תכופות בכללות הישוב, ביהודה ובגליל, לבצר את מעמד הדת.

נוסף לזה צריכים אנו לחזק את הרבנות המקומית, שבכל מושבה. והנה בעקרון כבר נתקבל רב על פי רשותי ובחירתי, וב"ה[15] הוא רב נכבד, ופעולתו ניכרת לטובה על המצב המוסרי והדתי של המושבה, אבל מצבו הוא ירוד מאד ומחיתו מצומצמת. מה טוב היה אם יהיה אפשר לתמכו במשכורת תמידית.

כן דרושה מאד להרבנות הכללית של הישוב במה ספרותית, כלומר עתון מיוחד יוצא בחוברות חדשיות לפחות, לבצר את מעמד הדת ולברר כל השאלות הרבות שבכללות הישוב כולו, במובן המעשי והתיאורי [בעניינים המעשיים והעיוניים] ובכל המסתעף לזה.

על כולם דרושה ישיבה מרכזית לכללות הישוב החדש, ישיבה ברוח ישראל הראויה להוציא רבנים מפוארים לישוב, מחונכים בתרבות נאה, ובידיעות העולם והחיים, נוסף על תורתם ואמונתם, מוכשרים בכח הדבור הנאה לקחת נפשות [לקרב לבבות (על פי משלי יא, ל)] ביושר אמריהם.

והנה כל אלה העובדות מוטלות עלינו להגשימן במעשה, ומה מאושר יהי' ישובנו, אם ע"י[16] כבוד הדרתו יבואו הדברים להיות קרובים ללבו של הדרת הברון הנדיב שיחי', שזה יעמיד בקרן אורה [באור גדול] יותר עליונה את כל מעשה צדקתו לארצנו הקדושה.

ע"ד[17] הישיבה החילותי כבר ב"ה התחלה קטנה, אבל כשיהיו לנו די אמצעים הננו נכונים לשכלל ולהרחיב באופן רצוי מאד, באופן שתכובד השפעת בני ארץ ישראל גם על העולם הישראלי שבחוץ לארץ.

אקוה, שהדרת כבוד מעלתו יואל בטובו להשיבני דבר על כל שאלותי, ושישתדל כפי יכלתו להיות לסועד [להיות לעזר] לכל הדברים הטובים אשר ברוח עמדי לכונן לטובת עמנו וארצנו הקדושה.

והנני בזה חותם בברכת שלו' ורחשי כבוד נעלים ורוממים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. נ"י - נרו יאיר
8. יהי' - יהיה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. באי"י - בארץ ישראל
11. שיחי' - שיחיו
12. כ"א - כי אם
13. שכ"כ - שכל כך
14. ג"כ - גם כן
15. וב"ה - וברוך השם
16. ע"י - על ידי
17. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הגאון ר' משה קליירס, אב בית דין טבריה

המכירה שעשה הרב קוק חלה גם על מושבות יק"א והברון ועל חברת 'גאולה'. במושבות הגליל סמך על הרב טודרוס מראש פינה. אין לבטל קולא שהורו הזקנים כל עוד לא עמד בית דין ובטלה (ירושלמי). עוד צירופים להקל: שיטת הרז"ה וסיעתו שאין שמיטה כלל בזמן הזה, ספק מניין השנים (כפתור ופרח), ו'ארנונא' (הלכות ארץ ישראל המיוחסות לטור).

עיקרי הדברים

- היקף המכירה.
- אין לבטל קולא של זקנים.
- צירופי היתר: הרז"ה, ספק המניין, ארנונא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ט"ז מנ"א[3] תרע"ן.

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידינ"ע[6], הרב הגאון המפורסם לשו"ת[7] סוע"ה[8] אוצר תוי"ר[9] מו"ה[10] משה קליערס [הרב משה קליערס, רבה של טבריה] שליט"א[11], הגאב"ד[12] דעה"ק[13] טבריא והגליל ת-ו.

אדשה"ט[14] באה"ר[15].

מכתב כתר"ה[16] היקר הגיעני, בהיותי יושב פה במושבה רחובות ת"ו. והנה כח המכירה שעשיתי הוא עולה ג"כ[17] על כל המושבות של יק"א[18] והברון, וחברת "גאולה" ג"כ בכלל ע"פ[19] הרשאות ראשי המנהלים כראוי. ולדעתי אין להרעיש עולם ע"ז[20] בענין שביעית בזה"ז[21], שכ"כ[22] רבו בו הצדדים להקל, במקום דחק והפסד ותיקון הישוב. ובאמת במושבות הסמוכות עשיתי ג"כ הרשאות מיוחדות, שבאו עה"ח[23] ג"כ האכרים הפרטיים כולם, ואפי'[24] אותם שהם תחת רשות הברון ויק"א[25], לרווחא דמילתא. אך על המושבות הגליליות כתב לי ידידי הרה"ג[26] ר'[27] טודרוס הכהן [ראו (כרך א', אגרת ר)] נ"י[28] מראש פינה, שהוא הוחזק כבר לעשות את תיקון המכירה שלהם ע"פ ההוראה המוסכמת מאז, כמובן שסמכתי עליו, וכפי הנראה עשה בלא הרשאות מיוחדות מהפרטיים, מפני שכן הי'[29] המנהג בשמיטות שקדמו, באותן השייכות להברון ושתחת יק"א, שנמכרו ע"פ הפקידות. וכמובן אין להרהר אחר מה שכבר הורו זקנים, שאפי'[30] קולא שהונהגה מפני טעם, שעבר הטעם, ג"כ אין מבטלים אותה כ"ז[31] שלא עמד ב"ד[32] ובטלה, כהא דירושלמי פ' במ"ד, [ירושלמי שבת, פרק במה מדליקין] אהא דטבילת פתילה בשמן שריפה לבת ישראל, שהותרה בשעת משלחת זאבים, ולא עמד ב"ד אחר ובטלה, וק"ו[33] כ"ז שהטעם נוהג. ונהי שמי שאינו מוכרח, ויכול להשתמט מהורות בזה, אין לנו למושכו בעל כרחו, אבל לערער על מה שנעשה ודאי אין כדאי.

וכבר כתבתי לכמה גדולים, שבזמן הזה אם יסמכו על דעת הרז"ה[34] וסיעתו, [רבי זרחיה הלוי, בעל "המאור"] שלא הי' היחיד בדבר, כמבואר מלשון הר"ן[35] בגיטין [פירוש הר"ן על הרי"ף, גיטין לו] במקומו שהיו כמה

חכמים בעלי דעה זו, שבזה"ז[36] שאין יובל, אפי'[37] מדרבנן, מצד ביטול בי"ד[38] הגדול, אין שמיטה נוהגת כלל אפי' מדרבנן, אין כח בידנו למחות בידם כעת שנתרבה הדחק למעלה ראש בענין זה ע"י[39] התרבות הישוב החדש. והראב"ד[40], שעליו כתב הרמב"ן[41] שחזר בו, אין חזרתו ברורה כלל, וכמו שכתבתי קצת מזה במבוא לשה"א[42]. [המבוא לספרו של הרב קוק "שבת הארץ"] ויותר מזה הוכחתי לעצמי, ולא רציתי להעלות על הכתב ברבים, שלא להחליש הענין משום כבוד אל' הסתר דבר. נוסף ע"ז אין אנו יכולים לבטל לגמרי הספק של מנין השנים, שלא הי' אצל הראשונים, שכ"א החזיק בשיטה ברורה שלו, ואנו לא נדע כ"כ[43] ברור למי מקדושים נפנה. ואע"פ[44] שהוסכם להתנהג כמנהג הגאונים, אין המנהג מברר את הספק לגמרי, שבימי בעל "כפתור ופרח" [רבי אשתורי הפרחי, חוקר ארץ ישראל במאה ה-14] היו מסופקים, וקצתם היו נוהגים בשנה זו וקצתם בשנה אחרת, הרי שלא הי' בידם מנהג קבוע לגמרי ונפסקה בזה הקבלה. וכבר הזכיר המבי"ט[45] ג"כ צירוף זה, של ספק השנים. וחוץ מזה נוסף לנו מה שכתב בהי' א"י[46] המיוחס להטור, שכשיש ארנונא אין קדושת שביעית כלל על הארץ מדינא, וחזי לאצטרופי לכל הנ"ל[47] בשעה"ד[48]. ע"כ[49] לע"ד[50] ראוי להרגיע ישראל, ובצירוף המכירה הנהוגה שלא לערער כלל וכלל, ולכה"פ[51] להעלים עין, ודי הטוב יכפר בעד כי כל כונתנו היא לש"ש לטובת ענייי עם ד' וטובת ישוב אה"ק[52]. והנני בזה ידי"ע[53] דוש"ת[54] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

הס' אכתב לשלח לכ"ג ידי"נ[55] שליט"א, וא"צ[56] לכל תשלומין, וקבלת אדם חשוב נתינה היא, ובפרט שקבלתי ממר שי'[57] את ספרו היקר.

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידינ"ע - ידיד נפשי עוז
7. לשו"ת - לשם ולתפארת
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. תוי"ר - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
13. דעה"ק - דעיר הקודש
14. אדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. באה"ר - באהבה רבה
16. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
17. ג"כ - גם כן
18. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
19. ע"פ - על פי
20. ע"ז - על זה

21. בזה"ז - בזמן הזה
22. שכ"כ - שכל כך
23. עה"ח - על החתום
24. ואפי' - ואפילו
25. ויק"א - ו + יק"א: יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
26. הרה"ג - הרב הגאון
27. ר' - רבי
28. נ"י - נרו יאיר
29. הי' - היה
30. שאפי' - שאפילו
31. כ"ז - כל זה
32. ב"ד - בית דין
33. וק"ו - וקל וחומר
34. הרז"ה - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ה (למשל: זאב + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
35. הר"ן - רבנו נסים
36. שבזה"ז - שבזמן הזה
37. אפי' - אפילו
38. בי"ד - בית דין
39. ע"י - על ידי
40. והראב"ד - ורבי אברהם בן דוד
41. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
42. לשה"א - לשבת הארץ (ספרו של הרב)
43. כ"כ - כל כך
44. ואע"פ - ואף על פי
45. המבי"ט - רבי משה מטראני
46. א"י - ארץ ישראל
47. הנ"ל - הנזכר לעיל
48. בשעה"ד - בשעת הדחק
49. ע"כ - על כן
50. לע"ד - לעניות דעתי
51. ולכה"פ - ולכל הפחות
52. אה"ק - ארץ הקודש
53. ידי"ע - ידידו עוז
54. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
55. ידי"נ - ידיד נפשי
56. וא"צ - ואין צריך
57. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"א **נמען:** מר שטרקמטר (פקידות יק"א)

פרץ סכסוך בין הפקידות לאיכרי עקרון. הרב קוק מבקש שהעניין לא ייצא מגבול ישראל ולא יהפוך למריבה פומבית, ושייפתר ביושר ובשקט, לכבוד הברון והפקידות.

עיקרי הדברים

- סכסוך יק"א עם איכרי עקרון.
- בקשה להימנע מתגרה פומבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"א[2],

אדון נעלה ומרומם מאד, רב פעלים, מר שטרקמטר, [ככל הנראה מנהל בפקידות של הברון רוטשילד] שלו'[3].

אדוני הנכבד,

באלו הימים, דאבה נפשי מאד, לשמע שנתהוו ענינים מסוכסכים, ביחש כבוד הפקידות, [הנהלת המושבות מטעם הברון רוטשילד] אל האכרים בני עקרון. והנה כאשר מאז ידעתי את מגמת הפקידות, להנהיג את האכרות העברית בארץ ישראל, בצדק ויושר, הנני בטוח שגם כעת תחת הנהלת כבודו, רק המטרה הרוממה הזאת של הנהגת יושר וצדק, היא מגמתה. איני יודע ובקי בפרטי הענינים מה שיש בין האכרים וההנהגה הפקידותית, אבל איך שיהי'[4], בשם כל הקדוש לנו, אבקש ואחלה את פני הדרת כבודו, שיראה נא בחכמת לבבו וביושר דעתו הרחבה, שלא יצאו הענינים הללו מגבול ישראל, [שלא יגיעו לשלטונות הנכרים] ולא יקבלו צורה של תגרה פומבית, למען לא יהפך לנו חלילה ענין זה לרועץ [למכשול (על פי מלכים א יא, יד)] לכל מגמותיהם של טובי האומה, בארץ ישראל, אשר בצדק אחשוב את הדרת כבודו על דגלם.

אקוה בע"ה[5], שאתכבד לקחת שיחה מיוחדת בזה עם הדרת כבודו באלו הימים. אבל לשעה, הנני כופל בקשתי מכבודו, בשם כל ישראל, אשר עיניהם נשואות למנוחת ישובנו בארץ ישראל, להתפתחותו וכבודו, שיראה נא כבוד אדוני שילכו הענינים הללו במהלך של שקט, עד אשר יקבלו פתרון הגון בדרך היושר והכבוד הראוי, לכבוד הברון הנדיב ולכבוד הפקידות וראשי מנהליה.

ברגשי כבוד נעלים מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"א – השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' – שלום
4. שיהי' – שיהיה

5. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הרב הראשי של צרפת, ר' אלפרד לוי

פקידות יק"א לוחצת על איכרי עקרון (מזכרת בתיה), אנשים ישרים ועובדים קשה, לחתום על חוזה קשה: ריבית, שלילת זכויות של משפחות שראשן נפטר, ועוד. הברון לא תבע מהם קודם את הקרן עד שתהיה להם פרנסה. הרב קוק מבקש מהרב לוי לדבר עם הברון ועם הפקידות כדי להקל.

עיקרי הדברים

- החוזה הקשה לאיכרי עקרון.
- ריבית ושלילת זכויות.
- בקשת התערבות אצל הברון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

להדרת כבוד אדם המעלה, הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם, מר א, לוי [הרב אלפרד לוי, הרב הראשי של צרפת] שליט"א[3], רב הכולל למדינת צרפת יצ"ו[4].

הנני נאלץ בזה לבא במכתבי אל הדרת כתר"ה[5], בנוגע לאחינו האכרים היושבים בכפר עקרון, היא "מזכרת בתיה" מיסוד כבוד הברון הנדיב מר עדמונד רוטשילד שיחי'[6], שהם אנשים ישרים ופשוטים, אכרים טובים במלא המובן, עובדים חרוצים, אוהבים את הארץ ואת עמלה, וזה רבות בשנים, אשר השליכו משכנותיהם בחוץ לארץ ובאו לחסות בכנפי נדיבות כבוד הברון. ואם כי מסבות צדדיות, מצד עול הממשלה במסים וחוב העשור [מס "המעשר" העות'מאני על התוצרת החקלאית] העולה לסך גדול מאד המיגע את האכרים, אינם יכולים עם כל עמלם להיות ברחבה, הנם שמחים בחלקם, שהם יושבים על אדמת הקודש, ומפתחים ומשדדים אותה.

והנה באלו הימים החלה פקידות יק"א[7] [חברת ההתיישבות היהודית (JCA), שקיבלה מן הברון רוטשילד את ניהול מושבותיו] ללחוץ אותם מאד, בהכריחה אותם לחתום על חוזה שיש בו תנאים קשים להם מאד מאד, שלא יוכלו לחיות בהם, והדבר עומד במצב קשה מאד. רחמי כל איש בעל רגש מוכרחים לפול על האכרים העניים והתמימים הללו, אשר פתאום הוקפו בהמון חוקים כבדים מנשא, נוסף על עול הזר המוטל עליהם.

בצר להם פנו אלי, שאהי'[8] להם למליץ יושר. ובאשר באמת ידעתי את ענים, וכמה שהוא נמנע מהם להכנס, במצבם החלש כעת, בעול חיובים כאלה, אשר מלפנים לא ידעום. כי גם עיקר הקרן לא תבע מהם כבוד הברון, כי אם כאשר יבא חשבון שיש להם די סיפוק פרנסתם, כדרך חיי האכר, וק"ו[9] שאין ביכלתם לזקוף עליהם תנאים של רבית, (לבד האיסור מצד התורה), ושלילת זכויות של משפחה שנשארה בלא עובד, ע"י[10] סבת מות ראש המשפחה, וכיוצא בזה. אבקש בזה את הדרת כבוד גאון מר

נ"י[11], שיהיו דבריו הנכבדים עם כבוד הדרת הברון ועם ראשי הפקידות, להמתיק את חומר הדין מעל האכרים האומללים, ולתן להם אפשרות להתמיד בעבודתם, לשכלל את אדמת הקודש בעמל נפשם.

בתקותי, שישים כתר"ה מקום לדברי, ויואל לכבדנו בתשובתו הרוממה, הנני חותם בברכת השנים כנה"ר[12].

הק אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
6. שיחי' - שיחיו
7. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
8. שאהי' - שאהיה
9. וק"ו - וקל וחומר
10. ע"י - על ידי
11. נ"י - נרו יאיר
12. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הברון אדמונד דה רוטשילד

פנייה ישירה לברון: איכרי עקרון הם עובדים ישרים, מסתפקים במועט ומכירים את חסדו. עתה הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים שהם מעל כוחם. הרב קוק מבקש שהברון יצווה לא ללחוץ אותם ולא לגרוע את זכויותיהם.

עיקרי הדברים

- פנייה לברון בעניין איכרי עקרון.
- בקשת רחמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

בספר חיים טובים יכתב ויחתם, הדרת כבוד נדיב הנדיבים, עטרת מין האדם וצניף תפארת ישראל, הוד הברון עדמונד די רוטשילד [הברון אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע", מייסד ותומך המושבות] שיחי'[3] לאורך ימים טובים, וכל אשר לו לברכה וכל טוב סלה,

אדוננו הרם,

הנני מוצא את עצמי מחוייב ואנוס להושיט דברי אלה אל הדרת כבוד מעלתו הרוממה.

בימים האחרונים נתהוו סכסוכי דברים בין העומד מצד פקידות יק"א[4] [פקידות חברת יק"א (ההתיישבות היהודית), שקיבלה מן הברון את ניהול המושבות] פה ובין האכרים, החוסים בצל כנפי חסדי אדוני בכפר "מזכרת בתיה" היא עקרון. [המושבה עקרון, שנקראה "מזכרת בתיה" על שם אמו של הברון] האכרים התמימים הללו נודעים הם לנו בארץ ישראל, לעובדים ישרים, עמלים בזיעת אפם, להביא לחמם מהארץ. [על פי בראשית ג, יט] חיים חיי הסתפקות, כראוי לאכרים, ובכל זאת הנם נדחקים במצבם, עד אשר לחמם הצר ולבושם הפשוט יבא להם בכבדות. והנם בכל זה שמחים בחלקם, כראוי לאנשים בעלי אמונה ובטחון בד'- מהללים הם את שם ד' כי זכו להיות קבועים על אדמת הקודש, ומברכים את שם כבודו, אשר הגדיל לעשות את מעלת אדוננו לשליח, ציר אמונים, לשאר עמו, להביאם אל נחלת ד', ומכירים הם מאד את חסדי כבוד אדוננו וטובתו עליהם, ועל כללות. האומה.

והנה עתה כאשר הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים קשים להם, ובנגישות שהן למעלה מכוחם, הנם נתונים בצרה גדולה. אפיל בזה את תחינתי לפני הדרת כבוד אדוננו הברון, שיואיל ברב טובו וחסדו להמשיך חוט של חסדו [על פי חגיגה יב] גם להבא על האכרים התמימים הללו, אשר עזבו את משכנותיהם בחוץ לארץ ונשענו בעזרת השם יתי'[5], על חסד אדוננו הדרת כבודו שיחי', ובפקודתו הרוממה, יואל נא לרחם עליהם, לצוות על הפקידות שלא ללחוץ אותם, במה שאין בכוחם, ושלא לגרוע את זכויותיהם אשר הואיל כבר ברב חסדו וטובו, הדרת כבודו הרוממה לחון אותם.

בתקותי להשם יתברך, שיתן דברי אלה לחסד ולרחמים בלבב אדוננו כבוד הברון שליט"א[6], הנני יוצא ברגשי הכנעה, וברכה מעומק לב ונפש, בכתיבה וחתימה טובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שיחי' - שיחיו
4. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
5. ית' - יתברך
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** הגאון ר' גרשון תנחום ביליצקי, אב בית דין יאשינובקה

הרב קוק אינו יכול להסכים שבנו של הרב יילמד בבית הספר החקלאי (מקווה ישראל), כי הוא של חברת 'כל ישראל חברים', וחניכיו רחוקים ברובם מן התורה.

עיקרי הדברים

- בית הספר החקלאי מקווה ישראל - רחוק מתורה.
- אין לשלוח לשם את בן הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו כסלו תרע"ב[4].

לכבוד ידידי ורב רחימאי הרב הגאון המפורסם החו"ב[5] סוע"ה[6] אוצר תוי"ר[7] מו"ה[8] גרשון תנחום שליט"א[9] ביליצקי, הגאבד"ק[10] יאשינאווקא יצ"ו[11].

שלו'[12] וברכה באה"ר[13].

מכתב קודש דמר שליט"א קבלתי באה"ר, ובכל לבבי הנני מוכן לחפץ מר ידי"נ[14] שי'[15], אשר כחותם הוא על לוח לבבי. אבל ע"ד[16] ביה"ס[17] לעבוה"א[18], [בית הספר החקלאי "מקוה ישראל"; ראו (כרך א', אגרת רצג)] לשלח את בנו שמה, לא אוכל להסכים למורת רוחי. המוסד איננו של הברון נ"י[19], אלא של החברה כי"ח, ["כל ישראל חברים" (אליאנס)] ובעוה"ר[20] חניכיה מפורסמים לרחוקים ברובם מקדושת התורה והמצות, ואיך יתכן שהן גדולי עולם, כברי' דמר שליט"א, ילוה אותם. והשי"ת[21] ינהל את כת"ר[22] ידי"נ בעצה טובה, למצא דרך חיים לבנו על דרך הקודש, כאשר תאוה נפשו הטהורה. והי'[23] זה שלו' וברכה, כנה"ר[24] ונפש ידי"ע[25] קשור באהבתו ודוש"ת[26] באה"ר,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. החו"ב - החריף ובקי
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. שלו' - שלום
13. באה"ר - באהבה רבה

14. ידי"נ - ידיד נפשי
15. שי' - שיחיה
16. ע"ד - על דבר
17. ביה"ס - בית הספר
18. לעבוה"א - לעבודת האדמה
19. נ"י - נרו יאיר
20. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. כת"ר - כבוד תורתו
23. והי' - והיה
24. כנה"ר - כנפשו הרמה
25. ידי"ע - ידידו עוז
26. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

כדאי לנסות לשוחח עם הברון רוטשילד בבואו, והרב קוק מבקש שהורוויץ יבוא או ישלח את הרב ידלר. הרב קוק שואל על ספר תורה לעתלית, ומספר שד"ר יפה אינו מתנגד למקווה שם, בתנאי שיהיה בפיקוחו. הבימה בזכרון יעקב סודרה כשורה.

עיקרי הדברים

- פגישה עם הברון.
- מקווה בעתלית.
- בימה בזכרון יעקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ו[4]

כ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7], רב פעלים, אוצר נחמד לתורה ולתעודה, מוהר"י[8] בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ,

שלו'[10] רב.

ע"ד[11] האפשרות לבא בשיחה עם הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר אז בארץ] נ"י[12] בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות. חושב אני שראוי שהדרת כ' יבא הנה אי"ה[13] ביום א' הבעל"ט[14], וכדאי לשבת בשביל כך איזה ימים או אפילו שבוע שלם ואם אי אפשר למר להתעכב כ"כ[15], חושב אני שיבא הר"ב[16] ידלר נ"י, או איזה איש אחר חרוץ ומוחזק לנו בכשרות ואומן לב למטרתנו הקדושה להטבת החינוך, וכשתהיה נחוצה הופעת כת"ר[17] נתלגרף אי"ה.

מה נעשה בדבר הס"ת[18] לתרומיה היצא הדבר אל הפועל למועד המובטח? בא לידי מכתב תודה על החותם והנדפסים.

מד"ר[19] יפה הגיעני מכתב שאינו מתנגד למקוה שם, רק שתהי'[20] תחת השגחתו

מה נעשה עם הרשימות. הלא גם שלי מסרתי לרב"י[21] ואין אומר ודברים

הבימה בזכרון-יעקב ב"ה על מכונה בכשרות ת"ל[22].

איש לרעהו נאמר חזק ודי אתנו, בעד עמנו ובעד ערי אלהינו.

בכבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[23] באה"ר[24] להריח"ז[25] [הרב יוסף חיים זוננפלד, מראשי היישוב הישן בירושלים] שליט"א, צרור המור דו"ל[26].

הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. כ' - כבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. ע"ד - על דבר
12. נ"י - נרו יאיר
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. כ"כ - כל כך
16. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. הס"ת - הספר תורה
19. מד"ר - מדרש רבה
20. שתהי' - שתהיה
21. לרב"י - שם אדם - דורש פענוח
22. ת"ל - תודה לא-ל
23. ד"ש - דרישת שלום
24. באה"ר - באהבה רבה
25. להריח"ז - להרב יחיאל ז... - שם אדם
26. דו"ל - דודי לי ("צרור המור דודי לי")
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הברון אדמונד דה רוטשילד

בשליחות קהילת קייב והרב אהרונסון, הרב קוק מבקש מהברון לבסס את מצבו של מנדל ביליס, 'קרבן בעד האומה', שעלה לארץ באמצעים מועטים אחרי שנאלץ לעזוב את קייב מחשש 'המאה השחורה'. ביליס ישר ואוהב עבודה.

עיקרי הדברים

- בקשה לביליס.
- 'קרבן בעד האומה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרע"ד[4]

הדרת הוד אדוננו הברון עדמונד רותשילד [הברון אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע", תומך המושבות בארץ ישראל] נ"י[5],

ברכה וכבוד בלי די.

אדוננו הנשא והמרומם,

הנני מוכרח לפנות אל הדרת כבודך בבקשה, אשר נשלחתי מאת העדה הידועה בישראל, קיוב, ע"פ[6] תלגרם של הרב אהרנזון [הרב שלמה אהרנזון, רבה של קייב, ולימים רבה הראשי של תל אביב] משם. זאת העיר אשר סבלה הרבה מהעלילה הידועה, אשר שונאי ישראל ברוסיה עוללוה על עמנו, ולקרבן נפל האיש הידוע בשמו מנדיל ביליס, [מנחם מנדל ביליס, יהודי מקייב שהואשם בעלילת דם וזוכה במשפטו בחשוון תרע"ד] זה האומלל אשר נענה זמן רב במאסר קשה, ואחרי אשר יצא חפשי, וצדקו, יחד עם הצדק של אומתנו, נתגלה, הנה הוא עדיין במצב של סכנה מפני בעלי "המאה השחורה" [ארגונים לאומניים אנטישמיים ברוסיה הצארית] שונאינו בנפש, ועל כן הוכרח לעזוב את עיר מגורו קיוב, ואת משרתו אשר ממנה התפרנס בעמלו בכבוד, ובא לארץ ישראל באמצעים פעוטים. וכאשר האומלל, מר ביליס הנזכר, נפל לקרבן בעד האומה כולה, ורדיפות שונאי עמנו בכלל הם, הם אשר מררו את חייו והרסו את מצבה מציעים אנשים הגונים, וביניהם הרב אהרנזון הנזכר מקיוב, שנבקש מחסד הוד מעלת הברון שיחיה, שיפנה ברב חסדו אל העלוב הזה, ויצוה בטובו לכונן את מצב משפחתו, בשבתו בארץ ישראל, והאיש ישר הוא ואוהב עבודה ורוצה לעבוד.

נקוה שחסד הוד הברון יסמכהו, לצוות לפקידיו לבסס את המצב של האומלל הלאומי שלנו, למען לא יהיה מוכרח לעזוב את ארץ ישראל, אחרי אשר בא לקבוע מושבו בה, ע"י[7] קולוניזציון. זאת היא, אדוננו הברון, הצעת שליחותי, שאני מוסרה לפני הוד כבודו, בשם שולחי, והנני בזה משתחוה מרחוק בהודאה ליפעת כבודו וחותם בברכה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"פ - על פי
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ד - יפו **נמען:** מר פרנק, ראש פקידות יק"א

הרב קוק מצרף את המכתב לברון על בייליס, ומבקש לקרוא אותו לפניו ולהודיע את תשובתו.

עיקרי הדברים

- העברת מכתב לברון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרע"ד[4]

אדון יקר ומרומם מר פרנק, ראש פקידות יק"א[5], שלו'[6].

אדוני הנעלה,

הנני רוצף בזה מכתב להדרת כבוד הברון שיחיה, בענין הנחוץ והכללי, אשר נדרשתי מעיר קיוב, [עניינו של מנדל בייליס; המכתב לברון הוא (כרך ב', אגרת תרסד)] ע"פ[7] טלגרמה, למסור להוד כבוד הברון. ומחסד כבודו אבקש לקרא בטובו את המכתב לפני הדרת אדוננו הברון, ולהודיעני בחסדו את התשובה של כבוד הברון, יאריך ד' ימיו ושנותיו.

בתודה למפרע, הנני חותם ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ד - יפו **נמען:** צעירי ירושלים (בני ישיבות שרוצים להתיישב)

הרב קוק מחזק את הצעירים בני הישיבות שרוצים לעסוק בבניין הארץ. ביום שת"ח 'יינקו מהמקור האלוהי' ויעלו לאדמה, יזרח אור חדש. בלעדיהם הצורה הרוחנית מיטשטשת 'מאפס חומר מוצק', ובעלי החומר רואים בבעלי הצורה רק חולשה. 'החיים הטבעיים הישרים' בעבודה יוציאו לפועל את 'אוצרות הסגולה' שבהם, והם יעמדו בראש התחייה.

עיקרי הדברים

- ת"ח לעבודה המעשית.
- צורה בלי חומר מיטשטשת.
- עבודה מוציאה את הסגולה.
- בראש התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ד[4]

חביבי-לבבי היקרים, צעירי עיר עז לנו, [צעירי ירושלים ("עיר עז לנו", ישעיהו כו, א), בני ישיבות שביקשו לעסוק בעבודת האדמה] אשר אור חיים נגה בלבם לעסוק בבנין ארץ ד' הנשמה, ד' עמם ויעלו מעלה מעלה.

אחי החביבים, אע"פ[5] שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר בארץ] אחר הראיון של ראשון-לציון, בכ"ז[6] הנני מוצא לנכון לפני לחזק את ידכם, בשם ד' אל תסוגו אחור ממחשבתכם הגדולה, אדירת-התוצאות לכל-ערכי-תחייתנו, לעת-פלאות הזאת אשר פקד ד' את עמו ואת ארצו, אין ספק אצלי, כי ביום אשר תלמידי-חכמים יקרים שכמותכם, אמוני הישיבות הקדושות, אשר זיו חיים רוחניים, בקדושה ואמונת-אומן, יחד עם אהבת האומה והארץ, ינקתם משחר טל ילדותכם, מהמקור האלהי-הבלתי-פוסק, המחיה את זרמי-נביעתו בכל עת, "חדשים לבקרים רבה אמונתך", [איכה ג, כג] אשר אתם תשאו את ידיכם קודש לשוב ולהתקרב אל אדמתנו, אשר רוחקנו ממנה בעונינו עדנים ותקופות - ביום ההוא אור חדש יחל להופיע על ציון ועל כל מקראיה, על התחיה הנשואה על כל פה ולשון, באין עוד צורה הגונה לגולמה הגדול ממקור ישראל. והצורה הרוחנית הנאדרה-בקודש, החיה בקרבנו מאור תורה ואמונת-אומן, הולכת היא ומתטשטשת, מאפס חומר מוצק לרגליה, הנותן לה מהלכים בחיים עלי אדמות, ומתוך כך רואים בעלי-החומר, עסקני התחיה בצדדיה החיצונים, בבעלי הצורה, ובאור הקודש כולו, רק חולשה ורפיון, והנה הם הולכים ומתרחקים, הולכים ועוזבים ועם-זה נעזבים ממקור-החיים, אשר רק הוא יחיינו לעולמים.

ואין עצה ואין תחבולה בזה, אחי החביבים, להציל אותנו ואת דורותינו, להציל את זיו העליון ההולך ומאיר בהר-קודש, שלא יועם אורו, כי-אם כשנצרף אל כל עבודתנו בקודש את עצת-ד' המפעמת

ברוחכם הטהור והער, שיחלצו חלק מבני-תורה הגונים וחשובים, בעלי מדות טובות וצנועים, ברוח גבורה וקנאה, לעסוק בעבודת התחיה המעשית.

החיים הטבעיים הישרים, המשוקים מלשד טל-קודש בארצנו הקדושה, ההולכים ומתחזקים ע"י[7] השפעת העבודה, החיים של חלוץ-עצמות ["ועצמותיך יחליץ" (ישעיהו נח, יא), חיזוק הגוף] והרחבת-הרוח אשר יבאו בגללם, הם יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה הנפלאים, הגנוזים וחבוים עמוק עמוק ברוחכם הגדול והנכבד, ואתם ובניכם תעמדו לנס-עולם בראש תנועת-התחיה המתנוססת בארץ כעת חיה, ולמופת תהיו לרבים. גבורי-כח וגדולי-נשמה מכם ובכם יקומו, והכל יודו בגדלכם, וברכת-ד' אשר תהיה עליכם ועל צאצאיכם מהררי-ציון, היא תתוה תו של חיים [על פי יחזקאל ט, ד] דשנים וערננים על כל ישובנו בקודש, הישן והחדש גם יחד.

חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, [שמואל א יח, יז] ותשועת-ד' תשגבכם.

אל תפסיקו את עבודת התעוררות הרוח ביניכם-לבין-עצמכם ואת העבודה להעיר ולעורר את כל החוגים שהיכולת בידם, ברוח הגון ומכובד וענות-צדק ובידיעה הגונה בערככם הנכבד ובערך הכללי אשר לישראל משאיפתכם החשובה. ואני בעניי הנני מוכן לשרת אתכם, עד מקום שיכלתי הקטנה מגעת, וצור ישראל יהיה עם ידינו ועם פינו.

בברכה עמוקה, לגבורה ולקדושה, בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. אע"פ - אף על פי
6. בכ"ז - בכל זאת
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב שלמה אהרונסון, רב קייב

אי אפשר לסמוך רק על הברון; העסקנים צריכים לבסס את מצבו של ביליס, שאינו בריא לעבודה. ביליס הצטער שנאלץ לבקש שהכסף למגרש שקנה בתל אביב יועבר לבנק אפי"ק, וחשש שהנדיבים ייעלבו. הרב קוק מבקש לזרז את הטיפול.

עיקרי הדברים

- ביסוס מצב ביליס.
- מגרש בתל אביב.
- זירוז.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש אדר תרע"ד[4]

שלו'[5] וברכה מקודש לכ'[6] ידידי הרב הגאון הגדול עטרת תפארת מוהר"ר[7] שלמה אהרנזאהן [הרב שלמה אהרנזון, רבה של קייב, ולימים רבה הראשי של תל אביב] שליט"א[8], הגאב"ד[9] דעי"ת[10] קיוב יצ"ו[11].

אחדשה"ט[12] באה"ר[13],

הנני מוצא לנכון להודיע בזה לכ"ג שי'[14], ע"ד[15] מצבו של מנדל ביליס [מנחם מנדל ביליס, שזוכה בתרע"ד מעלילת הדם בקייב ועלה לארץ; ראו גם (כרך ב', אגרת תרסד)] נ"י[16], שאמנם יש לקוות שיראה הברון איזה שכלול בעדו, אבל לבטח ע"ז[17] לבד אי אפשר, וחלה על מעלת העסקנים החובה להשתדל שיהיה מצבו מבוסס בע"ה[18], לפחות לפי ההכרח. כי לעבודה כפי הנראה אין כבר כחו ראוי, ואם תבא מצד הברון שיחי'[19] הרוחה למצבו בדרך יתרון, ודאי שהוא ראוי והגון לפי ענותו הגדולה גם לזה.

הוא הביע לפני את צערו על אשר ע"פ[20] דחיקת הענין לשלם בעד מגרש שקנה, בתל-אביב, ברחוב גרוזנברג, [הרחוב נקרא על שם אוסקר גרוזנברג, סנגורו של ביליס] החדשה, נצרך לדרש את הסכום המוכרח לו שימסר לבנק אפי"ק[21] פה. ["אנגלו-פלשתינה בנק"] חושש הוא שלא ירגישו חלילה הנכבדים, אשר הוא אסיר תודה להם על מסירותם הגדולה לטובתו, איזה צד עלוב כבודם בזה, והבטחתיו שאודיע להדר"ג[22] שאין בזה עליו שום אשם כל-דהו, כי רק מפני ההכרח, וע"פ[23] עצת ידידים נכבדים מפה, נדרש לו לעשות צעד זה.

והנני מוצא עוד להעיר את הדר"ג[24] וכבוד העוסקים הנכבדים למצבו, שראוי להזדרז לבצרו כמה דאפשר. הוא חלוש בבריאותו, וכן ב"ב[25] שי', ומרוב היועצים והמשתדלים לא נעשה עדיין דבר ברור.

בטח יכבדני הדר"ג נ"י בתשובתו, איך עומד המצב וכמה הוא הסכום המוכן עבורה ויהי ד' עמנו לכונן מעמדו, לפי כבוד האומה.

והנני בזה ידי"ע[26] דוש"ת[27] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
10. דעי"ת - דעיר תהילה
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. נ"י - נרו יאיר
17. ע"ז - על זה
18. בע"ה - בעזרת השם
19. שיחי' - שיחיו
20. ע"פ - על פי
21. אפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
22. להדר"ג - להדרת גאונו
23. וע"פ - ועל פי
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. ב"ב - בני ביתו
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק שולח הקדמה לחוברת על מסע הגליל, ומבקש לשמור על 'הצורה הידידותית' גם באנחה על הפרצות. אפשר להזכיר את מסע הברון, אף שהרב קוק נמחץ לשמוע שהברון עלה להר הבית ואיש לא הזהירו. 'פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו עולה על כל מיליונים של ישובים מעשיים', אבל הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד הישוב, וה' יכפר.

עיקרי הדברים

- הקדמה לחוברת המסע.
- צורה ידידותית.
- עליית הברון להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אדר תרע"ד[4]

שלו[5] רב לכבוד רב חביבי הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7], כליל תפארת רב פעלים מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[9]

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקבל בזה כת"ר[12] קיצור דברים בתור הקדמה לחוברת. [כוונתו לחוברת על "מסע הרבנים" למושבות]

אם ימצא כת"ר וחברינו במסע [מסע הרבנים למושבות הגליל והשומרון, שנערך אז] להוסיף ע"ז[13] דברים מה טוב, ובלבד שלא לטשטש את הצורה הידידותית הבולטת גם מתוך האנחה על כל הפרוץ. [על כל הפרצות במצוות] [שראו במושבות] כי בודאי רק דרך קודש זה, שאור חסד ד' מאיר בו, הוא דרך האמת, דרך תורת חיים ואהבת חסד אשר נטע ד' בקרבנו.

טוב מאד לצרף דברים ע"ד[14] מסעו של הברון. [על דבר ביקורו של הברון אדמונד דה רוטשילד בארץ] אע"פ[15] שלבי נמחץ מאד, מפני חה"ש[16] של היותו במקום המקדש, [מפני חילול השם שבכניסתו להר הבית] וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר האסור. [דבר אסור] פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים ואע"פ[17] שלא הפסיד בכ"ז[18] את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב, ובשוגג או בדרך מי שהכל הוא בשגגה בא מעשה לידו, [הוא עשה זאת בשגגה, או כמי שאינו יודע, שמעשהו נחשב כולו שגגה] וד' הטוב יכפר [דברי הימים ב ל, יח] ויקח טוב. [הושע יד, ג]

והנני בזה ידי"ע[19] דוש"ת[20] מצפה לתשועת ד' על עמו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"ז - על זה
14. ע"ד - על דבר
15. אע"פ - אף על פי
16. חה"ש - החיים והשלום
17. ואע"פ - ואף על פי
18. בכ"ז - בכל זאת
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח״י שבט תרע״ו - סנט גאלן **נמען:** הרב ד״ר אשר מיכאל כהן, רב בזל

ביליס במצב לחוץ: מכל הרעש קובצו רק שלושים אלף רובל כסף, שהופקדו בבנק בקייב ולא נמסרו לידיו. הוא התנהג בעדינות רוח ולא רצה שיציגו אותו לפני הברון. במאסרו לא נכנע להודאת שקר, אף שעמד לאבד את עצמו, מפני הצלת כלל ישראל - 'ראוי להיחשב בין הקדושים המעונים'. הרב קוק מבקש שהגביר דרייפוס ברודסקי יתמוך בו בכבוד, ובלי פרסום.

עיקרי הדברים

- מצב ביליס.
- גבורתו במאסר.
- תמיכה בכבוד.
- בלי פרסום.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב ר׳[1] אשר מיכאל ד״ר[2] כהן זצ״ל[3], רבה של באזל) ב״ה[4] מוש״ק[5], ח״י[6] שבט עתר״ו[7] ס״ג.

שלו׳[8] ועטרת ברכה.

כבר כתבתי כרטיס לכת״ר[9] ע״ד[10] הענין של ביליס, [מנחם מנדל ביליס, שזוכה בתרע"ד מעלילת הדם בקייב ועלה לארץ ישראל] והנני חוזר לכתוב אחרי ששמתי אל לבי אולי יתאחר הכרטיס בדרכו והענין נחוץ מאד. יואיל נא כבוד מר חביבי שי׳[11] להודיע למעלת הגביר הנדיב מר דרייפוס ברודסקי, [ז'ול דרייפוס-ברודסקי, נדבן ממנהיגי יהודי שווייץ] שאני יודע היטב את כל מצבו של ביליס. ואמת הדבר שעשו עבורו רעש גדול בעולם, והכל חשבו שיעטרוהו בזהובים ויעשירוהו עושר גדול, אבל מכל הגוזמות לא נעשה דבר, רק שלשים אלף רוכס״ף[12] [רובל כסף] נתקבץ עבורו, והונחו בבנק בקיוב, וגם זה לא נתנו בידו, רק צוו עליו שיסע לא״י[13] והם ידאגו עבורו, והיה מתפרנס בדוחק בימי היותי באי״י[14] ממעט הכסף שלקח עמו, וממה שהי׳[15] ממציא ע״י[16] דרישותיו מהכסף מקיוב, ובכ״ז[17] התנהג בעדינות-רוח גדולה, ולא רצה אפילו שיציגוהו לפני הברון רוטשילד, שהי׳ אז באי״י כדי שלא יהי׳[18] נראה כדורש עזרה.

ועתה כאשר הציקה לו העת, שהוכרח לשלח לי טלגרמה, אין ספק בדבר שהוא במצב נלחץ מאד, אף ע״פ[19] שאיני יודע מה נעשה עם הסך שלשים אלף רו״כ[20] הנ״ל[21], ולמה הם מעוכבים שם, וכמה חסר מהם כבר, אבל זהו דבר ברור שכעת לשעה שכלתה אצלו פרוטה, ואם נתנהג עם זה האיש, שראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל, כעם שאר אחד השנוררים, להשפילו ולחשדו, הרי זה עלבון גדול לעצמנו. וראוי הדבר שגדולי הגבירים שלנו ידעו את חובתם לעמם להתיחש אל זה האיש, שנפל קרבן בחבלי עוני וברזל בעד הכלל כולו מתגרת יד רשעים הוגי שקר וחמס, והתנהג בכל הזמן של מאסרו, עד אשר הגיה ד׳ בחסדו את המחשכים והוציא לאור צדקו, במנהג כ״כ[22] מפואר, באומן לב ביראת ד׳ ואומץ רוח, לא נפתה לדברי המסיתים רשעי ארץ, אשר חשבו לדחות פעמי הכלל כולו ע״י

הודאת שקר מצדו, שכאשר נסו למרר את חייו אולי היה מאבד את עצמו לדעת, וזה הי'[23] ג"כ[24] נח לתעודתם, ומצדו הי' כבר מוכן לצעד זה, כי כשל כחו לסבול ענוייו, אבל חדל מזה וישם כארץ גוו [על פי ישעיהו נא, כג] רק בשביל הצלת כלל ישראל, כמה כבוד ויקר ראוי הוא איש זה אשר נתעטר בעטרת הקדושים, - אלא ביחש של אמון וכבוד, ואם הוא בא למדה זו לדרוש עזרה בטח שנצרך הוא לזה מאד.

ומה נכבד הדבר אם יזכה הגביר המרומם מר דרייפוס ברודסקי לתמוך בידי זה האיש שכבודו הוא שתהיה תמיכתו דוקא ע"י אנשים גדולים בעמנו. יטיב נא כת"ר[25] להודיעני בתלגרף אם עשו הדברים פרי, ואם יש איזה תועלת אם אבא בשביל זה לבזיל. אף שמאוד קשה לי טורח המסע, כי בשבוע העבר הוכרחתי לנסע לברן, [לקראת מעברו לכהן ברבנות בלונדון] בשביל אישור תעודותי אצל הקונסולים הרוסי והאנגלי, וביום ג' הבע"ל[26] בעה"י[27] מקוים אנחנו לנסוע ללונדון בעה"י, בכ"ז[28] מפני חבת הקודש של טובת ביליס לא אמנע בל"נ[29] ואסע מחר אי"ה[30] ע"פ ידיעת כתר"ה[31]. בכל אופן הייתי חפץ מאד להתראות עם כת"ר ידי"נ[32] שי', לפני נסיעתי, מחק הידידות, ואם לא אהי'[33] בבזיל יודיעני נא כת"ר באיזה אופן יחשוב להוציא אל הפועל את התראותנו דרך מסענו.

והנני באה"ר[34] דורש"ת[35] ושלו'[36] משפחתו היקרה, כולם יתברכו בכט"ס[37], כנה"ר[38] ונפש מכבדם ברגשי ידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ביחוד אדר"ש[39] מעלת הבן היקר ד"ר מרדכי הכהן [ככל הנראה בנו של הרב כהן, ד"ר מרקוס (מרדכי) כהן] שליט"א[40] באה"ר. נ. ב. וידעתי ברור את תכונתו העדינה של האיש היקר הזה, עד כמה התרחק מכל ענין שיש בו איזה צד של שפלות הנפש, אף שהי' יכול לאצור עי"ז[41] הון רב מאד, ואיך אפשר לחשדו חלילה שכעת יבקש עזרה בעת שאינו מוכרח לזה. אולי ימצא כת"ר לנכון שלא להתחיל לדבר עם מר דרייפוס ברודסקי בענין זה עד באי, אם ימצא שהיותי בבזל דרושה לכך, ועל בינת לבבו הרחבה הנני סומך בזה.

הכבוד האישי של מר ביליס דורש מאתנו, שלא לפרסם הדבר כ"א[42] במקום נצרך מאד.

הנ"ל

---

1. ר' - רבי
2. ד"ר - דוקטור
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ב"ה - ברוך השם
5. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
6. ח"י - שמונה עשרה (18)
7. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
8. שלו' - שלום
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. ע"ד - על דבר
11. שי' - שיחיה
12. רוכס"ף - רובל כסף
13. לא"י - לארץ ישראל

14. באי"י - בארץ ישראל
15. שהי' - שהיה
16. ע"י - על ידי
17. ובכי"ז - ובכל זאת
18. יהי' - יהיה
19. ע"פ - על פי
20. רו"כ - רובל כסף
21. הנ"ל - הנזכר לעיל
22. כ"כ - כל כך
23. הי' - היה
24. ג"כ - גם כן
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. הבע"ל - הבא עלינו
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. בכ"ז - בכל זאת
29. בל"נ - בלי נדר
30. אי"ה - אם ירצה השם
31. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
32. ידי"נ - ידיד נפשי
33. אהי' - אהיה
34. באה"ר - באהבה רבה
35. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. ושלו' - ושלום
37. בכט"ס - בכל טוב סלה
38. כנה"ר - כנפשו הרמה
39. אדר"ש - אחר דרישת שלום
40. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
41. עי"ז - על ידי זה
42. כי"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אייר תרפ"ג **נמען:** הרב ישראל לוי, רב צרפת

הרב קוק מבקש שישכנע את הברון אדמונד רוטשילד לחתום על ייפוי כוח למכירת קרקעותיו לשמיטה, כנהוג; בשמיטת תר"ע חתמו. הרב קוק גם מציע לברון לרכוש את החצרות הסמוכות להר הבית - כ-170 אלף לירה - ולבנות שם בית כנסת כללי מפואר.

עיקרי הדברים

- חתימת הברון למכירת שמיטה.
- רכישת החצרות ליד הר הבית.
- בית כנסת כללי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' אייר פ"ג

שלו'[2] לכבוד עמיתי הרב הגדול בישראל ובאדם פרופי' ישראל לוי [הרב ישראל לוי, הרב הראשי של צרפת]

שליט"א[3] רבה הכולל למדינות צרפת יצ"ו[4]

אחדשה"ט[5]

אבקש בזה את כבודו הנעלה להיות מסייע לדבר מצוה לבקש מאת כבוד הברון הנדיב מר עדמונד רוטשילד נ"י[6], שיבא על החתום בטובו על ההרשאה הנדפסה [ייפוי כוח למכירת קרקעותיו של הברון לנכרי לשנת השמיטה ("היתר המכירה")] הלוטה במכתב דנא, לצורך המכירה הדרושה להעשות בשביל תקנת היתר העבודה בקרקעות השייכים לו באה"ק[7], כמו שהדבר נהוג בכל שנות השביעית מאז הוסד הישוב באי"י[8] ע"פ[9] הוראתם של הגאונים נוחי נפש בדור שלפנינו ז"ל[10].

בשמיטה שעברה לא הייתי אנכי באי"י, [בשמיטת תרע"ז שהה הרב קוק בלונדון] אבל בשמיטה שלפניה בשנת תר"ע[11] היה אדוני המסייע לדבר הקדוש הזה, כאשר בטח יזכר עוד. כמדומה שאז חתמה גם מעלת כבודה הברונית תחי'[12], וגם ממשפחת ברוין וממשפחת כבוד חותנו הרב הכולל המנוח ז"ל. אמנם אנכי לא ידעתי את הסבות שהכריחו להחתימות הנ"ל[13]. מה שידוע לי היא חתימתו של כבוד הברון שי'[14]. אמנם כת"ר[15] יעשה כידיעתו הרחבה בטוב הענין ויחס הבעלות הרשמית של הקרקעות הנ"ל, שעליהן באה הרשאה זו. והנני בזה חותם ברגשי כבוד ובתודה למפרע.

ידידו הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

יחד עם מכתבי זה, מצאתי לנכון להציע לפני כבוד אדוני, אולי ימצא ישר לפניו לדבר עם כבוד הברון שליט"א ע"ד[16] הצעה אחת יקרה לכל בני ישראל, אשר כבר עבדו בה גדולי עולמנו, וכמדומה שגם כבוד

הברון שי עסק בזה, אלא שנדחו הדברים מסבות שונות, ועתה נודע לי שקרוב הדבר שסרו המניעות, והדבר יוכל לצאת אל הפועל אם רק ימצאו האמצעים הדרושים. תוכן הדבר הוא ענין העברת החצרות הסמוכות למקום המקדש והר הבית לרשות ישראל. [רכישת הבתים שליד הכותל המערבי] בטח יודע כבודו כמה עלבונות אנחנו סובלים מזה, שמקום קדשנו העליון מוקף הוא בסמטאות צרות וגרועות מיושבות מערבים גסים ופראים. ועתה נודע שיש אפשרות לקנות בקנין חוקי את כל החצרות הנ"ל. מעריכים את המחיר כמדומה לערך מאת אלף ושבעים אלף לירא. [לירות] כמובן שאין לחשוב כלל את ערך הכסף לעומת המטרה הקדושה הזאת והענינים הגדולים הקשורים בה, כמו לבנות עי"ז[17] בית-הכנסת אחת כללית ומפוארה בעד כלל האומה סמוך למקום מקדשנו להיות לכח מרכזי של קדש ד' לישראל ולעד לבנין בית מקדשנו במהרה בימינו, בבא לציון גואל, כדבר ד' אשר נאמן, ע"פ יסוד אמונתנו הקדושה. אם ימצא הדרת כת"ר לנכון לדבר אודות זה עם כבוד הנדיב שליט"א, והדברים יעשו רושם בלבבו, אקוה שיכבדני בתשובתו הברורה ע"ד הענין הקדוש הזה, ואז נבא ג"כ[18] בדברים בפירוט גמור ובצורה רשמית בע"ה[19]. והנני בזה ידי"ע[20] הנ"ל, (החותם) לוטה: טופסי הרשאות.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. נ"י - נרו יאיר
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"פ - על פי
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. תר"ע - השנה תר"ע (1909/1910)
12. תחי' - תחיה
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. שי' - שיחיה
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. ע"ד - על דבר
17. עי"ז - על ידי זה
18. ג"כ - גם כן
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** מר בריל, פקיד יק"א ביפו

בפריז ביקש מהברון שהרכבת מראש העין לפתח תקוה לא תיסע בימי שישי בחורף (ספטמבר עד אפריל), כדי שלא תחלל שבת; הברון ציווה על מר פרנק לכתוב לו. הרב קוק מבקש לבצע זאת, כרצון המושבה.

עיקרי הדברים

- רכבת פתח תקוה בערב שבת.
- הוראת הברון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט' טבת תרפ"ה[2]

אדון נעלה מר בריל, פקיד יק"א[3] באי"י[4], [פקיד חברת יק"א (ובהמשך פיק"א), שניהלה את מפעלי הברון רוטשילד בארץ] יפו. בהיותי בפריז, אצל מעלת כבוד הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד] שיחי'[5], הצעתי לפניו את דרישת הקהל באי"י שהרכבת ההולכת מראש על עין לפי"ת[6], תשבת בחדשי ספטמבר והלאה, עד אפריל, ביום ו' ערב שבת קודש, כדי להמנע מחלול שבת, הנמשך איזה שעות אחר שקיעת החמה בערבי שבתות בחדשים ההם. כבוד הברון צוה בפני להאדון פרנק שיכתב לכבודו, שיסדר את הדבר, להפסיק את מהלך הרכבת הנ"ל[7], באופן שלא יהיה חלול שבת בחדשים הנ"ל.

אקוה שכבר הגיע לכבודו מכתבו של מר פרנק ויטיב נא להוציא מן הכח אל הפועל את המפעל הזה, שהוא ג"כ[8] רצון המושבה פתח תקוה, כפי מכתבם ע"י[9] ועד המועצה, בתקותי שיסודר הדבר כראוי הנני חותם בברכה ורגשי כבוד

אברהם יצחק ה"ק

אחכה לתשובתו היקרה במוקדם, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
4. באי"י - בארץ ישראל
5. שיחי' - שיחיו
6. לפי"ת - לפתח תקוה
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. ג"כ - גם כן
9. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט טבת תרפ"ה **נמען:** הרב עקיבא גלזנר, רב קלויזנבורג

ניחומים על פטירת אביו, שנלקח זמן קצר אחרי שבא לארץ; הרב קוק מקווה שכתבי ידו יצאו לאור. לאחיו - אין בידו להבטיח משרה, אבל יעזור. בתוספת: יש להשתדל במקוה ושוחט למושב יהודי טרנסילבניה, גם מקרן היסוד, שהרי רבים מהתורמים יראים.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- עזרה לאחיו.
- מוסדות דת למושב.

נוסח האגרת עם ביאור

י"ט טבת ה'

מנחם ציון וירושלים יברך ויעודד את כבוד הרב הגאון המפורסם בנן של קדושים אילי תרשישים איש חמודות מו"ה[1] עקיבא גלאזנער [ראו (כרך ד', אגרת ארמז)] שליט"א[2] האבד"ק[3] קלויזענבערג יצ"ו[4], וכל משפחתו הרוממה יתברכו בכט"ס[5]. אחדשה"ט[6] באה"ר[7] הנני ממרחק מקום אבל מלב קרוב לברך את כתר"ה[8] ברכת נחומים על גניזתו של אותו המאור הגדול והטהור, אותו צדיק וישר, כבוד מר אביו הגאון [הרב משה שמואל גלזנר, בעל "דור רביעי"; ראו (כרך ד', אגרת ארנט)] זצ"ל[9] ולחיי העוה"ב[10]. ידידי וחביבי, מה אומר ואדבר דברי נוחם, כי גם לבי בקרבי שבור ורצוץ מצער ומכאב, על האי שופרא ידיד נעים ונכר, גדל דעה וטהר לב, ענותן ואציל רוח, אשר בו ישראל יתפאר, כי לוקח מאתנו בפתע פתאום אחרי זמן קצר מאד אשר זכינו לאורו פה על אדמת הקודש, אבל זאת נחמתי ונחמת כל ישרי לב, שהיא תהי'[11] ג"כ[12] נחמת בניו היקרים ומשפחתו הכבודה, כי מדותיו התרומיות אהבת התורה וכבודה, ואהבת עם ד' באמת ובתמים, וצפיית ישועתו אשר היו תמיד כאש קדש יוקדת בלבבו הטהור ונפשו הכבודה והקדושה, ועל כולן גדולת תורתו ועמל נפשו בחקר דבר ד' זו הלכה, אשר השאיר אחריו ברכה לדורות, ואקוה כי גם אלה החבושים עוד בטמון באוצר כתי"ק[13], יצאו בעה"י[14] לאור עולם ע"י[15] כתר"ה ואחיו היקרים שליט"א, - כל אלה יחשבו לכל מוקירי שמו הגדול ז"ל[16], להצגתי, מעמד חיים גם בתבל ארצה לנשמתו הגדולה אשר נעם ד' עליון גורלה, ובמשפטי ד' הישרים ננחם, כי צדיק הוא בכל דרכיו, וזכותו תגן בעדנו ובעד כ"י, ונזכה לראות מהרה בישועת עם הקודש על אדמת קדשו לשם ולתפארת לעיני כל עמי הארץ.

וע"ד[17] אחיו הנכבד, אמנם אין בידי להבטיח איזו משרה, כי סניפי העבודות השונות מסורות הנה בידי עסקני הצבור הרבים פה, אבל לא צריכנא למימר כי בל"נ[18] בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בכל לבי ונפשי מסור לטובתו בקדושת קשרי ידידות נצח ששררו ביני ובין כ"ג[19] מר אביהם הגאון זצ"ל, נבדל לחיטו"א[20] בחסדי צור ישועתנו סלה.

והנני בזה חותם כל חותמי ברכות באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[21]: לא אמנע מלהעיר את כתר"ה שליט"א ע"ד[22] השתדלות נחוצה בדבר מוסדי היהדות העקריים למושב יהודי טרנסלוואניא, כמו מקוה טהרה שו"ב[23] וכיו"ב[24], שחובה קדושה היא להשתדל בזה בכל מאמצי כחנו בע"ה[25], בין מנדבות של יחידים בין מהכספים הציוניים של קרן היסוד, [קרן היסוד, הקרן הציונית למימון ההתיישבות] שסו"ס[26] בכל המקומות חלק גדול ומכריע של הנותנים הם שלמי אמוני ישראל, ורבנים הם המסייעים, ועלינו לעמוד לימין קדושת תוה"ק[27] והצדק האמתי, שבנין אה"ק[28] המתחדש יהי'[29] ערוך בכל תקוני הדת והיהדות מיסודו, כמו שנהג הברון נ"י[30] ביסוד המושבות שלו, אקוה שכתר"ה[31] יוכל להשפיע לעזור לנו בהמצאת העזרה הדרושה בעבור המושב הנ"ל[32], ומד' ישא ברכה. וראוי הי, להאריך בפרט גדול זה ובע"ה[33] עוד חזון למועד כשיזכנו השי"ת[34] לבא בכתובים במכתבים מבשרי שלו'[35] וברכות טוב לימים הבע"ל[36] אי"ה[37], ידי"ע[38] הנ"ל.

---

1. מו"ה - מורנו הרב
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. האבד"ק - האב בית דין קהילת
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. בכט"ס - בכל טוב סלה
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
9. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
10. העוה"ב - העולם הבא
11. תהי' - תהיה
12. ג"כ - גם כן
13. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ע"י - על ידי
16. ז"ל - זכרונו לברכה
17. וע"ד - ועל דבר
18. בל"נ - בלי נדר
19. כ"ג - כבוד גאונו
20. לחיטו"א - לחיים טובים ולשלום
21. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
22. ע"ד - על דבר
23. שו"ב - שוחט ובודק
24. וכיו"ב - וכיוצא בזה
25. בע"ה - בעזרת השם
26. שסו"ס - שסוף סוף
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. יהי' - יהיה
30. נ"י - נרו יאיר

31. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
32. הנ"ל - הנזכר לעיל
33. ובע"ה - ובעזרת השם
34. השי"ת - השם יתברך
35. שלו' - שלום
36. הבע"ל - הבא עלינו
37. אי"ה - אם ירצה השם
38. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר תרפ"ה **נמען:** מר בריל, יק"א

הרב קוק דורש לבצע מיד את תיקון הרכבת בפתח תקוה בערב שבת, כהבטחת הברון.

עיקרי הדברים

- ביצוע תיקון הרכבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב' אדר ה'

אדון נעלה מר בריל [ראו (כרך ד', אגרת ארסו)] שלו'[1] א"נ[2] ע"פ[3] מכתבו הנכבד שקבלתי אודות תיקון שמירת השבת של הרכבת בפתח תקוה, שהסכים לזה כבוד הברון שיחי'[4] כאשר בקרתי אותו בפריז, הנני בזה לדרוש מכבודו שהתיקון הזה יצא מיד אל הפועל כהבטחתו של כבוד הברון ורצונו הנכבד. ואדוני היקר הלא תמיד עמד לימיני בכל מאורע שנזדמן לי מאז באתי לא"י[5] בעניני הכלל, אקוה שיעשה כן גם בענין זה של הרכבת ודי' ישלם פעלו הטוב ברב ברכה.

נאמנו מאד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. שלו' – שלום
2. א"נ – אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
3. ע"פ – על פי
4. שיחי' – שיחיו
5. לא"י – לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תרפ"ה **נמען:** מר פרנק, ראש פקידי יק"א

המלצה על הגביר אליעזר דוד קרופבניצקי מוורשה, בעל תוכנית ליישוב הארץ באופן חקלאי וטכני, ובקשה לייעץ לו.

עיקרי הדברים

- המלצה על קרופבניצקי.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' ניסן ה'

ידידי הנעלה אדון פרנק וראש פקידי יק"א[1] [ראו (כרך ד', אגרת ארסו)] באי"י[2] וסוריא א"נ[3] הנני מציע בזה לכבודו את האיש הנכבד מאד הגביר מר אליעזר דוד קרופבניצקי מווארשא, [ראו גם (כרך ד', אגרת אשכו)] שהוא בעל תכנית רחבה לישוב ארץ ישראל באופן חקלאי וטכני. בטוח אני שכבודו ישמח לדבר עם איש מצוין ובעל מעשה שכמותו, וגם כבוד הברון הנדיב שיחי'[4] ישמח מאד לראות אנשים בעלי רכוש ובעלי נסיון הבאים להגדיל את הישוב בכחותיהם העצמיים. אבקש את כבודו לנהל את האדון הנ"ל[5] בעצתו המחוכמה באשר ידרש ממנו.

ברגשי כבוד נעלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
2. באי"י - בארץ ישראל
3. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
4. שיחי' - שיחיו
5. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרפ"ה **נמען:** הנהלת פיק"א

המלצה על א"ד קרופבניצקי מוורשה, סוחר עשיר בעל ניסיון בהתיישבות, בהצעתו על קרקע בקברה, ובקשה להציעה לברון.

עיקרי הדברים

- המלצה על קרופבניצקי.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ג אייר פ"ה

לכבוד הנהלת חברת פיק"א[1] פה הנני מתכבד בזה להודיע לההנהלה הנכבדה שהאדון מר א"ד[2] קרופאוויניצקי [ראו (כרך ד', אגרת אשיט)] מווארשא המציע את ההצעה בדבר הקרקע בקברה [אדמות קברה שליד זכרון יעקב] הוא אחד מהאנשים הנכבדים מאד בפולניא, סוחר עשיר ובעל אמנה גדולה, ויש לו כישרון גדול ונסיון רב בכל עניני ההתישבות, וכל דבריו הם מבוססים על בסיס האמת והצדק. ע"כ[3] ראוי ונכון הדבר מאד להציע את דבריו לפני הוד כבודו של הברון הנדיב יחי', כי דבר גדול של ישוב הארץ החביב כל כך על כבוד הברון יוכל לצאת מההצעה הנכבדה הזאת.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. פיק"א - פיק"א - חברת התיישבות (יק"א)
2. א"ד - ראשי תיבות של שם פרטי (כגון אברהם דוב)
3. ע"כ - על כן